

SØRUM-SPEILET

NUMMER 1 - 2022 - 28. ÅRGANG

**Norges første kvinnelige bilmekaniker
Barndomsminner fra Blaker Skanse**

Da Tertitten vellet

Amerikaminner

Marte Maries bønnebok

Moro med ski og vinterlek

Lederen har ordet

De siste to åra er korona, karantene, smittevern og symptomer blitt ord vi alle kjenner til. Uansett hvor i verden vi befinner oss, veit alle hva det betyr. Vår omgang med andre mennesker har til tider vært svært begrenset, og det har også hatt innflytelse på arbeidet i laget vårt. Vi klarte å arrangere julelunsjen på Ålgård før jul, og vi fikk med oss julemarkedene på Skansen og på Valstad. Men vi hadde planer om å stå på stand både på Fokus og Auli. Det ble bare en stand på Fokus. Medlemsmøtet vårt i januar måtte vi også avlyse.

Noe fikk vi likevel til! Rett før jul kom det siste bindet av bygdeboka, ei lenge etterlengtet bok. Endelig fikk vi den siste Blakerboka til stor glede for mange, og som ble en flott julegave! Nå er bygdebokserien med alle sju bind ferdig, og har du ikke skaffet deg dem, bør du gjøre det. Jeg tør påstå at våre bygdebøker må være noen av de beste i landet. Inne i bladet kan du lese om startfasen på prosjektet.

Om du ønsker ei eller flere av bøkene, kan du henvende deg til Helge Hoel som er den som styrer salget. Ellers kan du møte opp på Nordli på onsdagene mellom klokka 11 og 14. Der kan du få kjøpt bygdebøker og andre bøker som historielaget selger. I tillegg kan du få deg en kopp kaffe og en hyggelig prat!

En annen stor begivenhet før jul i fjor var utgivelsen av boka «DA, men itte nå.» Historielagets tidligere leder Kåre Bøhler, samt fem karer fra Blaker, tok opp tråden etter en dialektkveld på BesteFarHuset i 2019. De som var sammen med Kåre, var Kjell Bråthen, Kjell Kurland, Odd Roar Stenby, Steinar Dalbakk og skribenten Jon Wiik. Dissa kara kan fortelja om mye moro på møta doms og håper at lesera vil hygge seg med dialektuttrykk, anekdoter og småhistorier. Boka kan du kjøpe på Joker'n på Hellne, i bokhandelen og biblioteket på Sørumsand, eller du kan henvende deg til historielaget. Boka har fått god omtale og er blitt godt mottatt av leserne.

Årsmøtet står for tur i mars, og vi håper mange av dere møter opp. Der vil styret komme med forslag til arbeidsplan for 2022, og da vil vi gjerne at du som medlem kommer med innspill. Etter hvert kommer vi forhåpentligvis tilbake til normale tilstander, slik at vi kan avholde våre planlagte medlemsmøter og rusleturer. Kanskje kan vi også ta opp igjen de populære «Kjenn din bygd»-turene. Det kommer stadig mange innflyttere til bygda vår, som vi håper er interessert i å lære noe om historien til stedet der de bor.

I tillegg har vi Slora Mølle og Gamle Vølneberg skole. Disse stedene må presenteres for bygdefolket og ikke minst for dem som styrer i Lillestrøm kommune. Mange i både politiske og administrative stillinger trenger å bli kjent med våre kulturelle perler. Der har både historielaget og Slora Møllens Venner en jobb å gjøre.

Historielagets hus på Nordli, ikke langt fra Lørenfallet, er som sagt åpent hver onsdag fra kl. 11 til 14. Her kan du komme og se selv hva vi har av bøker, eller du leter kanskje etter slektninger som er omtalt i ei bygdebok. Kanskje du har noe som du tror historielaget kan ha interesse av. Vi trenger også frivillige som kan tenke seg å dele ut medlemsbladet vårt, vi trenger noen som kan være med å sortere protokoller og dokumenter, eller gjøre annet forefallende arbeid. Ta kontakt!

Velkommen til årsmøtet den 30. mars!

Elin Mørk

Historielagets nye æresmedlem Kåre Bøhler med diplom og blomster, utdelt av historielagets leder Elin Mørk. Foto: R. Fjorstad

Historielagets nye æresmedlem

Torsdag 17. februar holdt historielaget medlemsmøte på BesteFarHuset i Blaker. 18 medlemmer møtte opp for å høre om arbeidet med dialektboka «Da – men itte nå», livlig beskrevet av Jon Wiik og godt supplert av Odd Roar Stenby og Kåre Bøhler, alle tre medansvarlig for det gode arbeidet som er gjort med boka. De tre andre som også har vært medansvarlig, Steinar Dalbakk, Kjell Kurland og Kjell Bråthen var dessverre opptatt med andre gjøremål og kunne ikke møte denne kvelden. Historiene fløt lett rundt bordene, og latteren satt løst. Det ble en trivelig kveld på BesteFarHuset, med kaffe og Tones gode nystekte kringle i tillegg.

Det hele skapte en fin ramme rundt kveldens hemmelige hovedmål, nemlig utnevnelse av Kåre A. Bøhler til æresmedlem av historielaget. Kåre har vært medlem av historielaget i over 50 år, og han har gjennom mange, mange år tatt ansvar som styremedlem og leder av laget. Det blir ofte sagt om Kåre at han er et «levende leksikon». Han har en usedvanlig interesse for slekter i Sørum, og en misunnelsesverdige hukommelse som gjør at han husker navn og hvem som er i slekt med hvem i mange slektsledd. Men Kåre har også vært opptatt av andre ting enn slekter. Som eksempel kan nevnes at da Vølneberg gamle skole i sin tid sto i fare for å bli jevnet med jorden, var det Kåre, sammen med Trygve Sæther, som sørget for at skolen ble bevart og er et av historielagets flaggskip i dag.

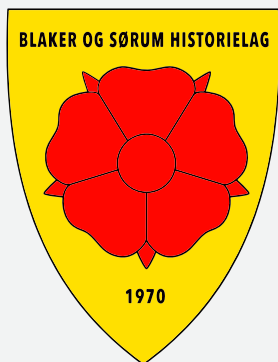
Kåre A. Bøhler er den femte som gjennom tidene er blitt hedret med æresmedlemskap, så dette er en utnevnelse som henger høyt.

Listen med æresmedlemmer ser nå slik ut: Asbjørn Langeland, Gro Langeland, Svein Sandnes, Dag Winding-Sørensen og Kåre Alfred Bøhler.

Redaksjonen gratulerer!

Ta en titt på hjemmesiden vår:
www.blakerogsorumhistorielag.no

Husk å ta en titt innom hjemmesiden vår med jevne mellomrom. Lillian Mobæk er ansvarlig for den og holde den godt oppdatert om medlemsmøter, årsmøte og eventuelle andre ting som er planlagt.

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Anne-Marie Lund – 477 57 261
Elin Helen Mørk – 958 62 613
Randi Fjørstad – 901 42 163

E-post:

sorumspeilet@gmail.com

Adresse

Elin Mørk
Egnervegen 135
1923 Sørum

Styreleder

Elin Mørk
Tlf.: 958 62 613
E-post: elin-hem@online.no
Kontonummer: 1321.08.05189

Hjemmeside

www.blakerogsorumhistorielag.no

Korrektur

Lillian Mobæk

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk:

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

Ved Bingenveien en iskald vinterdag.
Foto: R. Fjørstad

Vi minner om

Årsmøte i Blaker og Sørum Historielag

Onsdag 30. mars 2022 kl. 19:00
Sted: Frogner skole og kultursenter, auditoriet

Informasjon om årsmøtet vil bli lagt ut på Facebook og på historielagets
hjemme-side www.blakerogsorumhistorielag.no.

Saksliste:

1. Godkjenning av innkalling og saksliste
2. Valg av møteleder, referent og to til å undertegne protokollen
3. Årsberetning 2021
4. Revidert regnskap 2021
5. Forslag til arbeidsplan for 2022
6. Forslag til kontingent for 2023
7. Forslag til budsjett 2022
8. Innkomne saker:
Frist for å sende inn forslag til behandling på årsmøtet var 1. mars 2022.
9. Valg av leder, styremedlemmer, valgkomite og revisor, samt utsendinger til årsmøte i Romerike Historielag.

Stemmeberettigede er de som har betalt kontingent for 2021, eller er innmeldt
senest 6 uker før årsmøtet (jfr. vedtektenes §3).

Endelig saksliste og møtepapirer blir lagt ut på hjemmesiden vår senest 2 uker før
møtet. Papirene vil også bli delt ut på møtet. Etter årsmøtet blir det servering i
vestibylen.

Sørum, 20. november 2021
Blaker og Sørum Historielag
Styret

GRASROTANDEL – NORSK TIPPING

Grasrotandelen gir deg som spiller
mulighet til å være med å bestemme hva
noe av overskuddet skal gå til. Du kan
selv velge hvem som skal få et beløp inntil
7% av din spillinnsats.

Hvis du ønsker å støtte arbeidet til
Blaker og Sørum Historielag med din
grasrotandel er vi nå registrert med
vårt organisasjonsnummer 984 252 994.

BETALING AV MEDLEMSKONTINGENT 2022

I forrige nummer av Sørum-Speilet
(nr. 4 i 2021) gjorde vi et forsøk på å
varsle om betaling av kontingenten
på en ny og enklere måte. Dette er det
ganske mange av medlemmene våre
som ikke har fått med seg. Vi går
derfor tilbake til den gamle måten.

Til dere som ikke har betalt kontingent
for 2022 legges det ved en giroblankett
med forfall 31. mars.

Vi håper at dere fortsatt ønsker å støtte
det viktige arbeidet laget gjør med å
bevare vår felles historie for ettertiden.

Innhold

Lederen har ordet	2	Moro med ski og vinterlek	16
Påminnelse årsmøte	3	Skiglede på Mork i gamle dager	17
Humørfyllt dame fra Frogner	4	Amerikaminner fra 60-tallet	18
Barndomsminner fra Blaker Skanse	8	Fra arkivet	20
Da Tertitten veltet på Sørumsand	11	Nye tider for Blaker Skanse	21
Sørum bygdebok	12	Marte Maries bønnebok	22
Sørum bygdebøker er fulltallige	14	Jakten på fortiden	24

Leken blir alvor en dag...
Du er som min søster og du elsker meg.
Søsner i bilen.
Allt som skal til.

Aktuell

«Lille Grethe og Lille Per»

I DAG: Er norske bilmekanikere redde for jenter?

Amerikansk mirakel

Vår første trykkesak
Lette og trykkesak
Søster og søster
Kjære og kjære
Forsøkene

12 x 90

UR OPTIK

UR OPTIK

GRETES handicap

På tusenvis av arbeidsteder jobber kvinner og menn sammen. Men i bilmekanikerbransjen gjelder egen lovm. En kvinnelig bilmekaniker kan ha verdens beste papirer, men jobb får hun ikke.

Tekst: Ursula Mønstad
Foto: Aage Storfløten

Satt er de aller fleste av Grete Kristoffersens ferdigfagte oppgaver på det samme arbeidsmarkedet? Når det gjelder Grete Kristoffersen, er det ingen tvil om at hun er en av de beste bilmekanikerne i Norge. Hun har jobbet på Det Trossendelegens verksted i Trondheim i mange år, og har vært med på å utvikle og bygge opp det nye verkstedet på Sørumspeilet i Trondheim. Grete Kristoffersen er en av de få kvinnene som har fått utdanning som bilmekaniker i Norge.

Derfor er det, at i bilmekanikerbransjen, Grete selv er det mest og det fremste handicap. Grete har vært på mange arbeidsteder, men det er ikke alle steder som har tatt til seg henne. Det er ikke alle steder som har tatt til seg henne. Det er ikke alle steder som har tatt til seg henne.

Fagleder Skjold og Grete Kristoffersen. Grete har vært på mange arbeidsteder, men det er ikke alle steder som har tatt til seg henne.

Et med fagleder Skjold er det ikke alle steder som har tatt til seg henne. Det er ikke alle steder som har tatt til seg henne. Det er ikke alle steder som har tatt til seg henne.

«Jeg skifta dekk sjøl til jeg ble 80», forteller Grete Kristoffersen. «Da lot jeg sønnen vår overta den jobben. Her vi bor nå, er det ikke noe sted å holde på med bil.» Utenfor blokka i Duevegen på Frogner er det ganske riktig ikke plass til slikt. Men så lenge Grete og mannen Arild bodde i eget hus på Hexebergfjellet, tok hun seg av det som hadde med biler å gjøre. Nå fyller hun snart 84 og sier at hun skjønner at hun har levd et litt uvanlig liv.

Et «handicap» å være jente? Spurte tidskriftet «Aktuell» i juli 1957. Utklipp utlånt av G.K.

Humørfyllt dame fra Frogner - som ble Norges første kvinnelige bilmekaniker

Av Anne-Marie Lund

«Jeg skifta dekk sjøl til jeg ble 80», forteller Grete Kristoffersen. «Da lot jeg sønnen vår overta den jobben. Her vi bor nå, er det ikke noe sted å holde på med bil.» Utenfor blokka i Duevegen på Frogner er det ganske riktig ikke plass til slikt. Men så lenge Grete og mannen Arild bodde i eget hus på Hexebergfjellet, tok hun seg av det som hadde med biler å gjøre. Nå fyller hun snart 84 og sier at hun skjønner at hun har levd et litt uvanlig liv.

Be om å få en skrutrekker, så blir du ikke lurt!

Da Sørum-Speilet tok kontakt for å be om et intervju, sa hun: «Folk har vel lest nok om meg?» Hun sikter til intervjuer hun gjorde med bladene Urd, Kvinner og Klær og Aktuell på 50-tallet, og med Sørum-Magasinet i 2014. Likevel blir vi tatt gjestfritt i mot i den hyggelige leiligheten da vi påpeker at gode historier fortjener nye lesere.

At hun som ung jente valgte å utdanne seg til bilmekaniker, er hovedgrunnen til at Sørum-Speilet har oppsøkt henne. Vi møter henne sammen med ektemannen Arild og søsteren Else Helene, og alle har de mye å fortelle om hvordan livet artet seg for generasjonen som ble født rett før og under krigen. Det blir en munter samtale med mye latter og gamle minner, der det kommer tydelig fram at de er stolte over Grete og det hun har fått til. Else Helene sier at det var

nyttig med ei søster i bilbransjen når hun skulle kjøpe seg bil. En gang spurte hun Grete om råd for å unngå å bli lurt. -Be om å få en skrutrekker, så du kan sjekke for rust i kanalene, var svaret. «Det var en velfrisert bil som så veldig bra ut, selgeren var forresten like velfrisert», forteller Else Helene, «og jeg gjorde akkurat som Grete sa». Da sa bilselgeren: -Nei, dette er nok ikke noen bil for Dem, frue. Dermed gikk han glipp av en kunde! Sønnen min sier alltid at jeg får spørre søstera mi når det dukker opp tekniske fproblemer, for hun har vært borti så mye! Både familie og venner i Gretes nærhet er blitt spart for verkstedregninger opp gjennom årene, for hun har fikset det meste på bilene deres.

Talent og håndlag

«Praktisk sans og vitebegjær er jeg nok født med,» sier Grete. Faren, Erik Bassøe, var gartner, og det var han som

oppfant «Bassøe-kjelen» som fremdeles er i bruk. Den produseres og selges fortsatt både i Norge, Sverige og Finland. Han brukte damp til å koke jorda i drivhuset for å drepe bakterier, og han fikk patent på den transportable dampkjelen. Senere er den blitt utviklet og brukt blant annet av vegvesenet for å tine stikkrenner, og Skedsmo Betong-industri har varmet sand ved hjelp av den.

«Jeg liker også å finne ut av ting og få det til å fungere. Overhale motorer, dynamoer og startere, det er så moro! Tenk å høre den fine lyden av en motor som «maler» slik den skal, og du veit at du har fått det til. Det er kremen av bilarbeid!»

Bak ligger gleden over å kunne et håndverk. Teknisk interesse og godt håndlag ligger kanskje i genene. Grete forteller at bestefaren var ingeniør, broren hennes er av de netthendte og sønnen den rene «Petter Smart». Praktiske evner er fordelt ut i resten av familien også, både blant jenter og gutter.

Oppvekst med frihet og ansvar

Da det kom traktor på gården, var Grete tolv år og ivrig etter å kjøre den. Antakelig våknet interessen for motoriserte kjøretøyer da.

Oppveksten sammen med tre søsken på gården Bakenga i Sorum inneholdt både moro og arbeid. «Mor og far var Oslofolk som kjøpte gård på landet i 1941. Det var ganske modig gjort, men ingen av dem var redde for utfordringer. Vi barna hjalp til i feriene, og fikk 50 kr for en måneds arbeid. Nå skal vi se hva det blir med dagens pengeverdi», sier Grete og sjekker på telefonen. «Omregning er gøy, og så lettvindt som det er blitt!» fortsetter hun, og kan snart fortelle at det blir ca. 1050 kr. «Det ble ikke særlig høy timelønn, for det var lange dager som gårdsarbeider. Men vi hadde også mye frihet, inntil en viss grense. Mor og far var for eksempel nøye på at det skulle holdes bordskikk, det var sølvtøy og servietter, og maten skulle spises, enten det var yndlingsretter eller det motsatte. Vi ble gitt ansvar, og beviste at vi klarte det også. En gang mor og far var på tur, skulle vi passe på hjemme, og da skjedde det et tragisk uhell med en kalv som knekte nakken. Vi var alene på gården, så vi slaktet den sjøl, broren og søstera mi og jeg. Jeg var vel femten år den gangen. En lærer av sånt, av og til må en bare sette i gang selv om det virker umulig.»

Å klare seg på egenhånd

At barna skulle få utdanning, var en selvfølge. Så Grete gikk to år på Oslo katedralskole, fant så ut at det foreløpig var nok teori og tok realskoleeksamen på Grorud året etter. Det var fullt og helt hennes eget valg, og det var også Englands-oppholdet som au pair på en gård i Lake District etterpå. Eventyrlysten dro hun avgårde om høsten, overvant språkproblemer og vinterkulda som er intens i gamle, engelske steinhus. Om dagen passet hun barn og gjorde husarbeid.

«Om natta savnet jeg dyne! Men da brukte jeg yttertøyet som overbredselsel i tillegg til de tynne ullteppene», ler Grete. «Det var mer fattigslig der enn hjemme. I det området var det vanlig å få gebiss i konfirmasjonsgave, velferdsordninger var det lite av. Det var utrolig lærerikt å oppleve andre forhold. Så ble jeg god i engelsk også, snakket Newcastle-dialekt som en innfødt!»

Verktøysamlingen som førte til 1. premie. Utklipp utlånt av Grete Kristoffersen.

Yrkesskole - morsomt og nyttig

Da Grete kom hjem i mai, hadde hun bestemt seg: Nå ville hun gjøre noe praktisk, å lese til artium hadde hun lite lyst til. Foreldrene godtok valget, selv om det var svært utradisjonelt at ei jente ville bli mekaniker. Det ble et år på Oslo Yrkesskole, Elvebakken, på linja for mekaniske fag. Hun har aldri angret, det var så morsomt å gå på yrkesskole!

«Tenk på alt det nyttige jeg fikk lære der!» sier hun. «Jeg lærte å herde stål, slipe skruttrekkere, skjerpe bor, bruke all slags verktøy. Smi og sveise gjorde jeg, og fullførte yrkesskolen med utmerkelse da jeg var nitten år. Vi var faktisk to jenter i klassen, det var spesielt den gangen. Men det var nok jeg som var mest interessert i faget. Hun andre gikk der fordi hun var arving til en fabrikk, og trivdes ikke med maskiner slik jeg gjorde. Til slutt lagde jeg ei samling verktøy, og den fikk jeg 1.premie for. Det var stas å bli best, for vi var to fulle klasser, og litt ekstra fordi jeg som var jente vant over gutta. I de seinere åra har jeg tenkt at det kunne vært litt artig å ha dette verktøyet sjøl. Men den gangen trengte jeg penger, skolen trengte verktøysamlinga til en utstilling i Tyskland, og da solgte jeg den til skolen. Etterpå hang den på veggen på Elvebakken i mange år. For et par-tre år siden var jeg innom for å høre om noen visste hvor den var blitt av, men ingen der hadde greie på det nå. Men jeg har den i hvert fall her», sier Grete, og viser stolt fram et bilde av ei imponerende samling av verktøy.

En må vise hva en kan, særlig når en er jente

Vi skjønner at Grete Bassøe, som hun het den gangen, var en dyktig mekanikerelev som hadde funnet et yrke hun kunne trives med. Hun ville ha lærlingplass så fort som mulig. Det tok litt tid, mange var nok skeptiske til om det var noen vits i å ta inn ei jente som lærling. Arbeidet ville bli for tungt, hun ville ikke holde ut lenge, og uansett ville hun sikkert slutte når hun skulle gifte seg. Midt på 50-tallet var det nokså vanlig at kvinner gav opp yrket sitt da. Så Grete fikk mange avslag. Da kom billedbladet «Aktuell» på banen. I juli 1957 tok de opp saken, og det står: Nittenåringen fra Sorum ble for en ukes tid siden tildelt en ærespris i

Med håret dyttet inn i farens borsalinohatt og hendene ned i en motor trivdes Grete på jobb. Utklipp utlånt av G.K.

Universitetets Aula. Det skjedde på Oslo Yrkeskoles avslutningsfest. Premien var skolens anerkjennelse for ypperlig utført fagarbeid på mekanikerlinjen. «Sensor ble stum da han fikk se verktøyet Grete hadde laget», forteller faglærer Osvald Baastad, som har hatt Grete til elev det året hun har gått på Mekanikk A 1. Det er så fullt ut fagmessig, så brukbart, så stødig, så riktig herdet, kort sagt, så fremragende at det er en glede å stille det ut. Se selv!» Både journalisten og faglæreren syntes det var merkelig at Grete ikke hadde fått jobbtilbud fra noen av de 5-6 verkstedene hun hadde søkt seg til, hun som var den beste i klassen! Behovet for faglærte mekanikere var stort, så alle guttene i klassen fikk arbeid rett etter eksamen. Da læreren tok kontakt med ett av verkstedene for å få en begrunnelse, var svaret at de våget ikke ansette en jente, for det kunne føre til mye «tull» på arbeidsplassen. Journalisten fremholder at på tusenvis av arbeidsplasser jobber menn og kvinner sammen, og at bilmekanikere flest bør bli fornærmet over et slikt utsagn. Hva tror sjefene deres egentlig om dem?

Etter et halvt år fikk hun omsider jobb på Arne Haugens bilverksted i Urtegata, og ble nok fulgt med og vurdert i begynnelsen. Men hun viste seg å være både sterk og utholdende, og ikke minst - nøyaktig. Det ble ikke noe «tull» på grunn av henne! Både her og i senere arbeidsforhold fikk hun gode skussmål. «Hun ønsker utfordringer, og viser at hun mestrer dem» står det i en attest fra en av arbeidsgiverne.

Likestilling på verkstedet

Likevel lurer vi jo på hvordan det var å jobbe på en arbeidsplass med bare folk av motsatt kjønn. Ble hun godtatt av kollegene? Og hva med kundene, aksepterte de at ei dame stelte med bilen deres? Denne typen spørsmål dukker uvilkarlig opp når en hører om mennesker som har gjort utradisjonelle yrkesvalg.

Grete forsikrer at hun ble behandlet med respekt av både sjefer og kolleger, og at det var hyggelig å jobbe sammen med gutta. «Ungguttene jeg jobbet sammen med, var ikke så tøffe som de kunne se ut som. Jeg tror ofte det var fint for dem å ha ei dame å snakke med om sånt som menn ikke prater med hverandre om, i hvert fall ikke den gangen. Det kunne være mange slags bekymringer, og ofte om jenter. Kjærlighetssorg er vondt for barske karer også. De så på meg som en slags mamma, en de trygt kunne betro seg til. Jeg følte meg likesitt med mennene, for det som telte, var å gjøre en skikkelig jobb», fastslår Grete. «Bare en eneste gang opplevde jeg noe ekkelt fordi jeg var jente. En kollega prøvde å omfavne meg mens vi var alene, men det angret han nok på. Jeg tok igjen, fikk rettet et spark der det gjorde mest vondt for ham og kom meg unna. Jeg fortalte aldri om episoden til noen, det var altfor flaut å snakke om sånt. Dessuten hadde jeg jo ordnet opp sjøl. Men jeg var veldig lettet da han fikk sparken like etterpå. Hvorfor han måtte slutte vet jeg ikke, jeg var bare glad jeg aldri behøvde å se ham igjen.» Grete understreker at dette var en engangsforeteelse, trakassering opplevde hun aldri mer.

Sannelig var det ei jente!

Av og til ble det komiske episoder fordi kundene var overrasket over at bilmeknikeren var ei dame. «Jeg brukte fars gamle borsalinohatt på verkstedet», forteller hun. «Jeg klypte av bremmen, og pullen passet akkurat til å dytte håret vekk i. Likevel hendte det at noe stakk fram når jeg lå under en bil og jobbet. En sjåfør som kom for å hente bilen sin, kikket på mekanikeren og spurte sjefen: -Kan du ha sånne langhåra gutter her 'a? Sjefen lurte på hvilken gutt han mente, og sjåføren pekte bort på bilen sin der Grete holdt på. -Nei, du ser vel at det er ei jente! svarte sjefen. Da jeg reiste meg opp med olje på hendene og møkkete kjeledress, mønstret han meg fra topp til tå, og visste nok ikke helt hva han skulle tro. Men han var da fornøyd med jobben jeg hadde gjort på Volvoen hans!»

Antrekket på verkstedet var som beskrevet ovenfor, men når det var fest, som julebord, tok selvfølgelig alle på seg finstasen. Grete ler og forteller at hun engang ble sittende ved siden av en kollega som rakte fram hånda og presenterte seg for henne. Han kjente ikke igjen damen med utslått hår, leppestift, finkjole og høyhælte sko!

Så forteller hun om den gangen hun jobbet på bensinstasjon: «Da kom det inn noen som faktisk så at jeg var dame. De spurte meg om det var noen mannfolk der, for de trengte hjelp med viftreima. Jeg sa det var ikke noe problem, og ble med dem ut og fikset den. Etterpå sa jeg at de trengte ikke betale for den vesle fillejobben, det var bare service. Dermed dro de av sted uten å si så mye som takk! Kanskje de ble så paffe at de mistet både munn og mæle», sier Grete og humrer ved tanken på hendelsen.

Et uvanlig syn langs veien

Ektemannen Arild syntes det var fint å ha ei kone som kunne stille med biler, og kjente aldri på at det var irriterende, tvert i mot! Han var rørlegger selv, og hadde sansen for folk som kunne godt håndverk. De giftet seg i august 1959 og har samarbeidet godt siden.

«Det var Grete som lærte meg å kjøre», forteller han. Begge hadde svært få ordinære kjøretimer, slik var det da. Bassøefamiliens gamle A-Ford fra 1928 ble brukt til øvelses-

kjøring. Grete hadde lært å kjøre av faren sin, og det var også han som var læremester da moren tok sertifikat i 1933. «Mor elsket å kjøre! Gjerne fort, men sikkert», sier Grete og gjentar det faren pleide å si om kjøring på svingete veier: Inn som en engel, ut som en djevel!

Det var også Forden ekteparet brukte da de skulle til Tjøme på ferietur sommeren 60. Bilen fikk motorstopp, så de måtte få tak i deler i Tønsberg og komme seg tilbake til bilen for å få den til å gå igjen. Siden Grete var fagperson på det området, var det hun som stod for reparasjonen. Arild tok seg en røykepause i mens. De stod jo langs «sørlandske», så det passerte en del biler, men de tenkte ikke over at de ble lagt merke til. Med stor muntherhet forteller de hva Arild opplevde da han kom tilbake på «moen» etter fridagene, han var nemlig i det militære den gangen. «Da var det en av de overordnede som snakket om noe fælt han opplevde langs veien den sommeren. Han mente det var et tegn som viste at nå stod ikke verda til påske. Det var et ungt par som hadde fått stopp på bilen, og trur du ikke at det var jenta som stod med hue nedi motoren, mens gutten satt på en skjerm og røyka! sa han. -Ja, det var sikkert meg det! svarte jeg», forteller Arild, og alle ler godt. Dette er vel et godt eksempel på «å ta det som en mann»!

Likestilling i ekteskapet

Firmaet «Arild Rør» ble startet midt på 60-tallet, og det ble etterhvert en familiebedrift. Han gjorde rørleggerarbeid for diverse oppdragsgivere, og hun tok seg av det daglige regnskapet. Det hadde hun lært da hun tok handelsskole pr. korrespondanse. Samtidig jobbet hun på flere bilverksteder og bensinstasjoner innimellom tre barnefødsler. De bygde hus på Hexebergfjellet og gjorde det meste av arbeidet selv. Vi lurte på hvordan de fikk hverdagen til å henge sammen.

«Vi har støttet og hjulpet hverandre når det trengtes. Arild var flink til å ta seg av ungene når jeg måtte jobbe overtid, og så var jeg med ham på jobb av og til. Vi har vært to om alt», sier Grete. Slikt blir det gode, slitesterke forhold ut av!

Pågangsmot og nysgjerrighet

Tidsklemma hindret heller ikke Grete i å ta mer utdannelse underveis. Handelsskole er nevnt, men hun tok også teknisk fagskole. «Jeg synes det er så moro å lære noe nytt, skjønner du», sier hun da vi undres på hvordan hun hadde energi til alt hun holdt på med. Hun har jobbet mange steder innenfor bilbransjen: Lillestrøm Bilsentral, Shellstasjonen ved motorveien, Erik B. Winter, Bertil O. Steen, Strømmen Bilforretning, og den siste jobben før hun ble pensjonist, Shellstasjonen på Frogner. Nysgjerrighet er en sterk drivkraft. Den var nok med i spillet da hun i en periode uten fast jobb fordi bilbransjen var i nedgang, kjøpte seg inn i et renseri som hun drev i flere år. «Joda, jeg har gjort mye rart! Alt fra å ligge under en bil og sveise eksosrør, skru på en Rolls Royce (britisk ambassadebil) til å møte Elisabeth Andreassen og Toppen Bech på Strømmen og overlevere en nyrenset brudekjole som skulle brukes i et oppdrag samme kveld.»

Allsidige interesser

Søsteren Else Helene skyter inn at Grete har vært allsidig på fritida også. «Grete er flink til å bruke hendene på alle slags måter», sier hun. «Hun både strikker og hekler, og så mye fint hun har sydd!» sier hun. «Ja, jeg sydde jo det meste

Blid dame med glimt i øyet. Foto: privat

av klær til ungene», svarer Grete, «det er artig å håndtere en symaskin også!»

Søstrene vokste opp med mye sang og musikk. «Mor sang i flere kor, og det har vi også gjort. Både mor og vi døtre var aktive med skuespill og sang i Sørums Underholdningsklubb på 50-tallet. Vi ville lage litt adspredelse for folk, det var ikke så mye av det den gangen», sier Grete. Else Helene tok musikkutdannelse og gjorde musikken til et levebrød, men Gretes liv har også inneholdt musikk. Hun har sunget i forskjellige kor nesten hele sitt liv. Den lengste perioden var i «Raumklang» i Skedsmo. Der begynte hun i 1980 og holdt på inntil for et par år siden. Hun skryter av dirigenten som gav sangerne utfordringer slik at de stadig fikk utvikle seg. Vi skjønner at nettopp det passet Grete godt!

Et roligere liv

Nå har hun vært pensjonist en stund, og etter hvert er livet blitt mye roligere. Litt av skylda for det må koronarestriksjonene ha. De gjorde slutt på både korøvelser og reising. Ekteparet har reist mye i både inn- og utland. I mange år hadde de utenlandske studenter boende hos seg, og så ble det vennskap og gjensitter. En Volkswagen campingbil ble som «huset på ryggen», der hadde de alt de trengte underveis. Slikt er det slutt på nå, men de er så aktive de kan likevel. «Vi går tur hver dag», sier Grete. Med opererte hofter og smerter på grunn av reumatisme er det viktig å være i bevegelse, derfor er også ergometersykkelen og turnmatta i bruk daglig.

Det kunne ha blitt en hel bok ut av det som de livlige søstrene og Arild har å fortelle! Men vi må snart takke for gjestfriheten, og for at de ville dele noen opplevelser med Sørums-Speilets lesere. Vi deler også det som har blitt et valgspørsmål der i huset, og som sønnen deres pleier å si: «Er det vanskelig, vil det gå greit. Er det umulig, tar det bare litt lengre tid!» ■

Ingun foran det flotte georginebedet. Foto: John Mork

BARNDOMSMINNER FRA BLAKER SKANSE

- Bygningene på stedet

Av Ingun Orderud

Min far, John Mork, ble ansatt på Skansen våren 1954. På den tida var det ikke så lett å skaffe husvære på Blaker, men han var ungkar og fornøyd med en liten hybel. Da mine foreldre giftet seg i 1957, fikk de leie et lite hus med to rom og utedo, det var ikke anledning til å være kravstor på den tida.

Min mor, Frida, var fra Valldal på Sunnmøre, og far vokste opp i Drivdalen, helt sør i Trøndelag. Det var nok litt tilfeldig at de endte opp i Blaker.

På selve Skansen lå det da en lærerbolig med to leiligheter borte ved hoppbakken, og en rektorbolig som var bygd oppå selve vollen. To lærere hadde fått skilt ut tomter og bygd seg hus midt nede i Skansebakken. Lærer Fikke var en av dem, og under hele min oppvekst gikk bakken under navnet Fikkebakken. Senere bygde en lærer til, pluss rektor, hus der nede. Rektor leide ut huset til skanse-elever noen år, og ble boende i rektorboligen. Etter at han flyttet ned i nyhuset, ble rektorboligen gjort om til administrasjonsbygg.

For å avhjelpe bolignøden ble det på slutten av 1950-tallet bygd en tomannsbolig til, ved enden av fotballbanen. Pappa var overrasket da han skjønnte at han ville få tildelt plass der. Det het jo lærerbolig, og han jobba «bare» på kontoret, men det var noen som mente at han trengte et bedre sted å bo.

Så mine foreldre flytta inn i nybygd hus på forsommeren i 1958, noen uker før jeg ble født. Den andre halvdel gikk til en lærer med kone og to barn, som også hadde bodd ganske kummerlig.

Tre soverom var luksus, og vi kunne benytte oss av både kjeller og

loft. Mamma fortalte at det var første gang i livet hun bodde i et hus med bad og toalett inne. Isoleringen i veggene var det så som så med, men det gjaldt alle hus på den tida. I stua sto en stor og flott vedovn som holdt godt på varmen gjennom hele dagen. Savner den ovnen fortsatt ...

Fra badet oppe var det utgang til en overbygd veranda som gjerne ble brukt til å tørke tøy når været var vått. En praktisk løsning som jeg aldri har sett noen andre steder. Kjelleren var delt i en privat og en felles del, med nedgang på vår side. Så jeg hadde kjellerlem å skli på rett under kjøkkenvinduet. Og hvis vi ville besøke naboen i all hemmelighet, gikk det an å gå gjennom kjelleren.

Store hager var vanlig på den tida, og på Skansen var det god plass. Foran huset var det plen med god plass til frukttrær og blomsterbed. Ut mot veien og inn på begge sidene var det en stor, kraftig hekk, og mellom oss og naboen en lavere hekk med gule blomster på. Bak huset var det en mindre plen hvor tørkestativet sto, og bortenfor der lå kjøkkenhagen.

De to leilighetene hadde identiske hager med like mange bærbusker planta på rekke og rad, bare speilvendte av hverandre med en gangsti mellom. Den eneste forskjellen var at vi hadde to røde

og en hvit rips, mens naboen hadde tre røde. Har aldri fått noen forklaring på det fenomenet.

Da vi etter en tid ville ha mer poteter, spadde vi oss bare videre bortover. Det var et stort ubenyttet område mellom oss og den andre lærerboligen, så vi kunne gjøre som vi ville.

Alle hadde kjøkkenhage på den tida, men nå er det ikke en bærbusk eller en potetåker igjen på hele Skansen. Husene ligger der fortsatt med grønne plener foran, forskjellen er at huset «vårt» som var gult nå har blitt rødt. Rektorboligen er fortsatt gul, og den andre lærerboligen har bestandig vært hvit.

Litt om husene innenfor vollene

Krutthuset hadde avrundet tak som det gikk an å klatre opp på, nå er det satt et annet tak oppå der som beskyttelse.

Artilleribygningen, det store røde huset, ser ut som det har gjort bestandig, det har bare bytta navn. Vi kalte det bestandig for Treavdelinga, for undervisninga i tresløyd foregikk der. Må kunne sies å være en praktfull bygning.

Smia. Undervisninga i metallarbeid foregikk i smia, som fortsatt heter det samme. Den har derimot skifta farge fra grønn til rød, og blitt påbygd flere ganger i nyere tid. Så der er det store forandringer å se.

Kommandantboligen ser ut som før – utvendig. Etter brannen i 1973 ble det en ny og moderne romløsning innvendig. Før den tid var det hybler i annen etasje, og bygget gikk under navnet Internatet, sånn til daglig. Huset er gult og har vært det så lenge jeg kan huske. Derimot har jeg noen gamle bilder fra 1950-tallet hvor det ser veldig lyst ut, så kanskje var det hvitt da? For sent å spørre pappa om det nå ...

Kristian Kleven var vaktmester på den tida, med stor interesse for blomster. Hele området innenfor vollene var én stor velholdt hage. Det er fortsatt fint der, men den gangen var det helt spesielt.

Helt innerst på området, hvor veien fortsetter ned Brattbakken i retning Glomma, ligger det en «rundkjøring» med en rund plen i midten, og der ble det plantet høstgeorginer. Som måtte tas inn om høsten og settes ut hver vår. Tror ikke mange vaktmestere av i dag ville tatt den jobben.

Utenfor vollene – Amerika og Cuba

Til området hører det også flere hus utenfor vollene. På vei inn på selve Skansen lå det på høyre side et stort lagerbygg, som ble kalt Amerika. Om det kan jeg ikke huske annet enn at det ble revet, sånn på midten av 1960-tallet, og etter hvert erstattet av en parkeringsplass.

Når det gjelder navnet får jeg gjengi min fars forklaring:

I **Internatet/Kommandantboligen**, hvor mange av elevene bodde, var det den gang ikke toaletter. I Amerika derimot befant det seg en lang rekke utedoer, og det var jo et godt stykke å gå sånn i all hast. I regn og ruskevær kunne det nok føles som en hel amerikareise.

På venstre side av veien lå det et lite bygg som ble brukt som kullager for smia. Det ble kalt Cuba, eller Vesleamerika, som pappa pleide å si. Det lå der så lenge jeg bodde på Skansen, og jeg kan ikke huske at det inneholdt noe som helst på slutten. Så ble det da etter hvert revet, og erstattet av en oppslagstavle.

Mellom Amerika og den nyeste lærerboligen lå det en låve hvor dyrene holdt til. Da pappa kom til Skansen, var det fortsatt griser der for å spe på kostholdet, men de har jeg ingen erindring om. Skansebrunnen derimot husker jeg godt. Han ble brukt til forskjellig arbeid hvor man trengte en hest, og var ofte tjora oppe på selve vollen eller sluppet ned i Hestinga, som vi kalte havnehagen. Det var vel på slutten av 1960-tallet at han ble erstatta av en liten traktor.

Låven ligger der fortsatt, men låvebrua er borte. På den veggen er

Krutthuset. Foto: Jørgen Kirsebom

Artilleribygningen. Foto: Jørgen Kirsebom

Smia. Foto: Jørgen Kirsebom

Kommandantboligen. Foto: Jørgen Kirsebom

det nå bare et vindu, så da regner jeg med at det har skjedd visse forandringer innvendig også.

Så var det **Nansenbygget**, kalt opp etter arkitekten. Det navnet var lenge ukjent for meg, vi kalte det bare for Festsalen. Og mange festligheter har funnet sted der i årenes løp, det er sikkert. Elevene hadde sammenkomster der, kalt skansefester, flere ganger i året, og hver jul var det tre forskjellige juletefester. Før det ble bygd gymsal med scene på Haugtun skole, måtte de også låne Festsalen til elevkvelder. Loppemarkeder har det vært der, og sikkert mye jeg ikke kan huske nå. Ellers var det vel først og fremst gymnastikkundervisning som foregikk der til daglig. Søndagsskolen fikk benytte et klasserom i andre enden av bygningen.

Byggingen av Nansenbygget tok til alt i 1946, og det ble gjort litt arbeid etter hvert som som det var mulig å skrape sammen penger. I 1954 var det bare gymsalen som var i bruk, men alt i 1961 kunne pappa flytte fra et trangt og mørkt rom i Artilleribygningen og inn i lyse og trivelige kontorlokaler.

Kontorbygg. Etter som årene gikk, ble det bruk for stadig flere i administrasjonen, så kontorene ble også stadig flere. Jeg kan ikke huske noe av byggearbeidene, så huset må ha vært ganske funksjonelt alt tidlig på 1960-tallet. Det var bare svømmebassenget som aldri ble noe av. Planene var helt konkrete, og en god del av kjelleren var satt av til formålet, men det drøydde med å skaffe nok kapital. Etter brannen i 1973 ble det nødvendig å bruke den delen til lagerlokale, og siden hørte vi aldri noe mer om noe basseng. Husker jeg var skuffa. Ellers kan det nevnes at dette huset var rosa av farge før det ble malt gult, må ha vært på slutten av 1960-tallet.

Elevheimen. Det siste huset som hørte til her var Elevheimen, de første årene bare kalt Nybygget. Det begynte å bli trangt om plassen for elevene på Skansen, og det var også planer om at skolen skulle ekspandere og ta imot flere elever. Det var derfor nødvendig med flere og bedre hybler, og etter mye om og men, sto Elevheimen ferdig i 1968. Den var på tre etasjer, og hver etasje inneholdt 21 hybler samt to felles kjøkken og bad. Helt topp etter datidens standard.

Det var litt snakk om det virkelig gikk an at mannlige og kvinnelige studenter bodde i samme hus, men det kunne løses ved at jentene fikk halvparten av den ene etasjen. Ikke mange jenter på Skansen i starten, å være sløydlærer eller møbelsnekker var en guttegreie.

I løpet av 1970-årene skjedde det store forandringer både på Skansen og i samfunnet for øvrig. Jeg var tilfeldigvis innom pappa på kontoret en dag ei jente kom inn, og ba om å få ordnet det slik at hun fikk rommet ved siden av kjæresten, og det var selvfølgelig helt greit.

Etter som årene gikk økte både behovet for høyere boligstandard, og misnøyen over forholdene på Elevheimen. Stadig flere av studentene skaffet seg husvære andre steder i bygda. Det hele fungerte på et vis fram til skolen flytta fra Blaker, da ble bygget solgt til private, og går nå under navnet Hybelhuset. Ganske sikkert med store innvendige forandringer.

Sparkbildet

Dette er et bilde av meg og mamma foran huset «vårt», vi bodde i halvdelens lengst til høyre.

Den store hekken jeg husker, var visst ikke blitt så stor ennå da. Det ble mer vegetasjon rundt husene også etter hvert. Nå er det enda flere trær der, og ei stor bjørk vokser hvor vi hadde gulrøtter.

Rektorboligen eller administrasjonsbygget. Foto: Jørgen Kirsebom

Nansenbygget. Foto: Jørgen Kirsebom

Sparkbildet. Foto: John Mork

Vognvelt Sørumsand stasjon: Personvogn BCo3 har veltet på rampesporet på Sørumsand. Foto: Hermann Nordling, gjengitt med tillatelse fra Norsk jernbanemuseum, Hamar.

Da Tertitten veltet på Sørumsand stasjon i 1949

Av Randi Fjørstad

I Norsk Jernbanemuseums bildesamling på Hamar finnes dette bildet av da en av Tertittens vogner veltet på Sørumsand stasjon. Hendelsen fant sted for snart 73 år siden – en vakker sommerdag i 1949.

Bildet viser en sommerkledd forsamling. Vi ser damer med kortermede sommerkjoler, og en liten jente med en lys fin sommerkjole. Noen av mennene har kortermede skjorter og hatt, andre har kledd seg med jakke, men hele bildet oser av varm og fin sommer.

Hvilken dag eller anledning som førte til at så mange skulle ta turen med Tertitten denne dagen vet vi ikke, men på stasjonen var det et musikkorps som spilte.

Da korpset startet å spille førte det til at alle passasjerene i den ene vogna reiste seg og gikk over til den siden hvor de kunne se musikkorpset. Dette skjedde samtidig med at Tertitten satte seg i bevegelse (kanskje med lite rykk) – og vogna veltet rett og slett.

Det skal ikke store fantasien til for å tenke seg at det ble stor oppstandelse med det samme. Men det hele endte heldigvis godt. Ingen ble skadet så vidt vi vet. Og på stasjonen var det så mange sterke karer at de rett og slett greide å dytte vogna opp og på plass – og turen kunne fortsette.

Historien har blitt omtalt flere ganger, bl.a. i Akershus Arbeiderblad den 17. august 1976.

Den står også omtalt i Sørum Bygdebok, Bind 3, side 336. Bildet i bygdeboken er tatt samtidig med bildet vi bruker i denne artikkelen, men er litt annerledes.

- Tertittens offisielle navn i starten var Urskog-Hølandsbanen
- Tertitten er den folkelige oppfatning av ordet «tærtierbane» som ble brukt om baner med sporvidde på 750 mm
- Den første strekningen, Bingsfos-Bjørkelangen, ble åpnet 1896 som privatbane. Utvidet til Skulerud i 1898, og forlenget fram til Sørumsand i 1903
- Banen ble overtatt av Norges Statsbaner i 1945 og fikk navnet Aurskog-Hølandsbanen
- Ordinær drift ble nedlagt i 1960
- Fra 1960 ble deler av Tertitten museumsbane på Norsk jernbanemuseums område i Hamar
- Fra 1966 ble Tertitten museumsbane på strekningen Fyen-Bingsfos-Fossum i Sørum
- Fra 1982 ble sporet på strekningen Fyen-Sørumsand fredet (selv om den siste 0,8 km frem til Sørumsand manglet spor på det tidspunktet)
- Sporet frem til Sørumsand ble gjenoppbygd i 1989
- Fra og med 1991 begynte Aurskog-Hølandsbanen/Tertitten å kjøre museumstoget også på vinterstid, og er den eneste norske museumsbanen som gjør det.

Ei bygdebok å være stolt av

Sørumsand: Bind én av Sørum bygdebok med bosettings- og næringshistorie er ute til salg. Og la det være sagt med en gang. Dette er noe Sørum kan være bekjent av.

Forfatter Jan Erik Horgen har lang erfaring med å skrive slike bøker og de over 700 sider det første bindet inneholder, er svært tiltalende og informativ.

Horgen har benyttet Fredrik Bjørge som medforfatter til avsnittene om middelalderhistorien, mens Anders Henriksen er engasjert som bilderedaktør.

Bind én omfatter Lørenfallet, Vølneberg og Fosserud krets.

Det er nesten ikke grenser for hvor lokal bygdeboka er når det gjelder bosettings- og næringshistorie.

Her kan du lese om Lørenfallet for i tiden, med industri og næringsvirksomhet som ikke finnes lenger i dag.

Her kan du lese detaljert om villane som befinner seg i Lørenfallet.

For eksempel at lensmann Harald Kopperud bor i Skibakk-

vegen 10. At han bor i et Fjogstadhus på 120 kvadratmeter fra 1969-70. Hvor mange rom huset inneholder og om Kopperuds familie for øvrig.

Slik kan man gå fra vei til vei i «Fallet».

Også gårdene som ligger i området for dette bindet er omfattende omtalt. Heller ikke her mangler det på opplysninger om familieforhold og opprinnelser til gårdene fra lang tid tilbake, og hvordan navnene på gårdene har oppstått.

Boka er fersk og oppdatert på mange områder. Her finnes navn på personer og familieforhold helt fram til 2003.

Styringsgruppa for bygdeboka har inngått avtale med fotograf

Anders Henriksen om levering av rundt 200 bilder til hvert bind. Nye bilder i farger, ispedd gamle svart/hvitt bilder, gir fint inn og gir et godt helhetsinntrykk av boka.

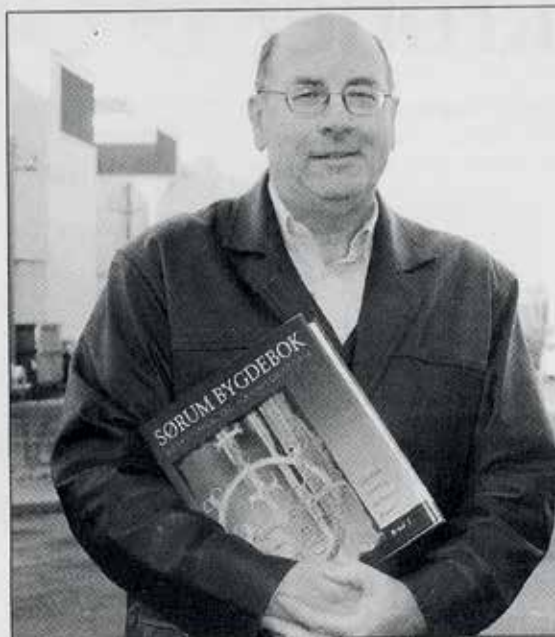
Et sted i boka (sidene 366 og 377) har Henriksen på en vellykket måte tatt et motiv fra Lørenfallet i år, fra samme sted som et bilde fra rundt 1915 er tatt. Det går an å kjenne seg igjen, takket være pipa til Sørum Meieri. Et landemerke i Lørenfallet.

Gamle bilder «fra den gang» er alltid artig å se. Boka inneholder en lang rekke slike glimt.

Takket være Blaker og Sørum historielags bildearkiv presenteres det mange godbiter i svart/hvitt. Bilder som er med på å gi et inntrykk av hvordan det var i tidligere generasjoner.

Bygdebokforfatter Jan Erik Horgen ser fram til å skrive de neste bindene om Sørums bosettings- og næringshistorie.

Vi ser fram til å lese de neste bindene når de er ferdige...

Bygdebokforfatter Jan Erik Horgen gleder seg til neste bind av Sørum bygdebok. Det gjør vi også. Foto: Anita Jacobsen

• SVEIN SAMUELSEN
svein.samuelson@tblad.no

Indre Akershus Blad, mandag 8. desember 2003.

Kort historikk fra 1919-2007 om arbeidet med «SØRUM BYGDEBOK».

Av Harald Stokstad

Nå som bygdebokverket for Sørum og Blaker er fullført, er det interessant å se tilbake på alt arbeidet som ble gjort underveis, og hva som førte fram til at det ble vedtatt å lage en egen bygdebok for det som fram til 2020 var Sørum kommune. Harald Stokstad var leder av kulturutvalget fra 1995 til 2007. Som leder her, var han også leder i bygdebokutvalget og deretter i styringsgruppa for bygdeboka. Her gir han leserne av Sørum-Speilet en oversikt over hendelsene helt fra idéen ble unnfanget til arbeidet med Sørum Bygdebok var godt i gang.

Det første initiativet til skriving av bygdebok for Sørum ble tatt av gårdbruker Laurits Opsahl på Leirud i 1919, det betyr 102 år før prosjektet med «SØRUM BYGDEBOK» med 7 bind ble sluttført i 2021.

I 1942 kom første bind av Sørum herredshistorie. Dette var etter initiativ i 1937 fra Olaf Børke. Bind 2 kom ut i 1961, bind 1 har kommet ut i revidert utgave i 1971.

Sørum manglet fremdeles en gårds- og slektshistorie. Våren 1977 ble det på årsmøtet til Blaker og Sørum Historielag valgt et styre som ville prioritere fullføringa av bygdeboka. Det ble nedsatt ei bygdeboknemnd med Ove Eggum som leder. Formannskapet vedtok at det skulle bevilges penger til slutføring

av bygdeboka. Men under salderingsdebatten i kommunestyret, ble midlene omdisponert.

Våren 1991 tok Sørum kulturkontor kontakt med bygdebokforfatteren, Jan Erik Horgen, for å få en oversikt over det materialet som finnes i kilde-samlinga til Sørum bygdebok i Sørum bibliotek. Dette var et resultat av alle de bygdeboknemdene som har vært i arbeid. Han konkluderte med at dette kildetilfanget ville være til stor nytte for et framtidig arbeid med ei bygdebok for Sørum.

Situasjonen for Sørum kommune var at for Blaker sogn forelå en komplett bygdehistorie fram til midten av 1950-tallet, mens det for Frogner og Sørum sogn var to bind med generell historie,

men ingen gårds- og slektshistorie.

I 1997 tok historielaget kontakt med Sørum kommune for få i gang arbeidet med utgivelse av ei bygdebok. 23. april var det et møte med historielaget og kommunen v/ordfører Ivar Egeberg. Det ble her vist en positiv vilje og innstilling til å få i gang dette arbeidet. Etter dette møtet skrev Jan Erik Horgen og Dag Nordsveen et notat datert 29. mai 1997. Dette ble grunnlagsmaterialet som bygdebokutvalget bygde videre på.

I januar 1998 ble det nedsatt et kommunalt bygdebokutvalg med følgende sammensetning: Harald Stokstad SP-leder, Jan Erik Horgen - fagperson, Svein Sandnes som representerte historielaget-sekretær, Terje Stigen

AP, Hildur Roll-Hansen SV, Hans M. Presterud H. Da Presterud flyttet til Fet høsten 1999, ble han erstattet av Odd Sars-Olsen H. Her ser vi at det var brei politisk sammensetning. Dette var viktig for å engasjere flest mulig partier på en positiv måte.

Utvalget avsluttet sitt arbeid i mai 1998, og det ble da lagt fram for politisk behandling. Det var enighet i utvalget om at det var et stort behov for en solid og faglig bosettings- og næringshistorie. Det kunne vært interessant med bygdebøker som kun viste «gårdshistorien», men utvalget ønsket å bidra til å skape et historieverk som kunne fortelle om menneskers liv og virksomhet i Sørums, uten hensyn til deres eiendom og sosiale posisjon.

Bygdebokutvalget ble ei styringsgruppe for arbeidet med bygdeboka. I tillegg til tidligere representanter i utvalget, ble disse to knyttet til gruppa: Kulturkonsulent Torunn Korneliussen ble sekretær og nærings sjef Kristian Berger tok seg av arbeidet med å skaffe sponsorer.

Styringsgruppa hadde denne sammensetninga i to år. Den politiske funksjonen til styringsgruppa ble fra 2004 overført til kulturutvalget og administrativt til kulturkontoret.

3. september 1998 vedtok kommunestyret å støtte utgivelsen av ei bosettings- og næringshistorie i fem bind med kr 1.650.000, over 8 år etter de retningslinjene som var trukket opp av det kommunalt oppnevnte bygdebokutvalget. I budsjettbehandling i desember 1998 ble midler til bygdeboka lagt inn i budsjettet og i økonomiplanen.

Det ble forutsatt at kommunens økonomiske bidrag måtte vurderes nærmere når alle premissene var klare. Styringsgruppa for bygdeboka fikk i oppdrag av kontrollutvalget å utarbeide et nytt realistisk budsjett i god tid før behandlingen av kommunens budsjett for 2002.

Styringsgruppa avleverte en rapport datert 23.08.2001. Denne rapporten la grunnlaget for behandlingen av bygdebokprosjektet i kommunestyremøtet 12.12.2001.

I vedtaket i kommunestyret 12.12.2001 ble det klart at det var Sørums kommune som hadde det økonomiske ansvaret for utgivelsen av bosettings- og næringshistorie for Sørums i fem bind. Sørums kommune skulle dekke lønnskostnader til redaktøren og et årlig driftsbudsjett på kr 100.000. Det første bindet skulle komme høsten 2003 og deretter et bind hvert annet år.

Styringsgruppa fikk fullmakt til å inngå avtale med Blaker og Sørums Historielag om å koordinere salgsarbeidet, og overta salgsarbeidet for det komplette bygdebokverket mot en provisjon på 20%.

Hvert år skulle det utarbeides regnskap for prosjektet, og det skulle rapporteres om eventuelle avvik fra vedtatte forutsetninger.

Under avstemmingen i kommunestyret om bygdebokprosjektet skulle gjennomføres, ble det et klart flertall for prosjektet, mens 5 stemte i mot.

Jan Erik Horgen ble ansatt som redaktør for bygdeboka fra 01.01.2000 i 75 % stilling. Det var 12 søkere til denne stillingen. Fredrik Bjørge, som

hadde skrevet hovedfagseksamen om eiendomsforholdene i Sørums i middelalderen, ble engasjert til skriving av den eldste historien fram til 1660.

Fotograf Andres Henriksen ble engasjert som billedredaktør. Han har avfotografert og tilrettelagt gamle foto og tatt nye.

Høsten 2003 var første bind ferdig. Bygdeboka ble meget godt mottatt og vakte stor begeistring. Den ble en god reklame for det videre arbeidet. Noen som tidligere hadde vært negative til dette prosjektet, både blant politikere og i administrasjonen, forandret mening og ble nå opptatt av at arbeidet skulle fortsette.

Høsten 2005 kom bind 2, og høsten 2007 bind 3. Dette var i tråd med kommunestyrets vedtak fra 12.12.2001 om bygdeboka. Etter kommunevalget i 2007 gikk jeg av som leder av kulturutvalget. Da neste bind kom ut i 2010, var Svein Sandnes leder i dette utvalget.

Mottagelsene har vært meget gode. Det er derfor riktig å takke redaktøren Jan Erik Horgen, medforfatter Fredrik Bjørge (avsnitt om middelalderhistoria) og fotograf Anders Henriksen for arbeidet som er utført.

Det er også viktig å understreke den store dugnadsinnsatsen til mange av historielagets medlemmer var av grunnleggende betydning for utgivelsen av bygdebøkene. Her kan nevnes som eksempel at det har blitt utført et grundig og tidkrevende arbeid med avskrift av kirkebøkene. Dessuten er det et meget godt opplegg for salg av bøkene, med en betydelig innsats fra frivillige.

RETTELSE TIL BYGDEBOK BIND 7

Av Håvard Kongsrud

Marit Fjuk har gjort oppmerksom på at det har sneket seg inn en feil i den siste bygdeboka om Blaker, bind 7. Det gjelder hvilken gard plassen Nedre Linneberg tilhørte. Den lå under Nordre Fjuk bnr. 8, og ikke under Norstun Søndre Fjuk bnr. 11, slik jeg skreiv på side 443. Husa er borte i dag og det færre og færre som kjente til plassen.

Plassen Nedre Linneberg, eller Ner-Linneberg, lå altså på jordstykket Kristenlykja mellom Linneberg bnr. 2 og Nyhus bnr. 14. Maria Linneberg var den siste som bodde her fast. Stua på plassen ble seinere, på 1930- eller 40-tallet, flytta opp til Renne-spillet og brukt av familier som bygde på Hogsetfeltet.

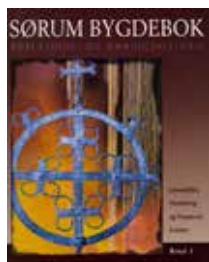
Jeg kan legge til at etter at stua var borte, ble jordet Kristenlykja fradelt under navnet Linneberg søndre 112/37 (må ikke forveksles med Søndre Linneberg 112/23). Slik jeg forstår det, ble jordet i forbindelse med et generasjonsskifte på Nordre Fjuk bnr. 8 overdratt til den nye gardbrukerens søster Magnhild Alvilde Fjuk (1929-1998). Hun var nylig blitt gift til Grindbakken, og eiendommen har siden fulgt den garden. Et annet stykke fulgte den søstera som kom til Bøss.

SØRUM BYGDEBØKER ER NÅ FULLTALLIGE - til sammen 7 bind.

Alle bindene finnes på lager og kan kjøpes ved å ta kontakt med styret i historielaget. Trenger noen å finne en opplysning i ett eller flere av bindene så finnes alle bøkene i historielagets hus på Nordli i Lørenfallet. Der er det åpent hver onsdag kl. 11-14. Da kan både medlemmer og ikke-medlemmer komme og finne de opplysningene de trenger. Passer ikke åpningstiden, så er det bare å ringe til en i styret, og vi ordner det.

Innholdsoversikten i hvert bind viser hvilke områder de ulike bindene omhandler. Vi tar den med i Sørum-Speilet denne gang, slik at det blir lettere for den enkelte å se hvilket bind som kan være av interesse.

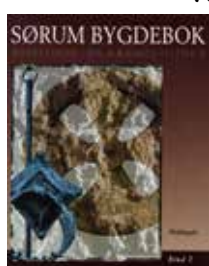
Bind 1 - Lørenfallet, Vølneberg og Fosserud kretser

SÅKROKEN: Egner, Vatterud, Dalen og Fjellet, Vølneberg, Vølner, Flaen, Sæteren
GRENDA RUNDT FALLA: Gjester, Norum, Skjea, Løren og Hol
LØRENFALLET
GRENDA NORDØST I SØRUM: Åsgård, Bøler, Bognerud, Grindbakken, Julton, Hellesjø
FOSSERUD KRETS: Torbjørnsrud,

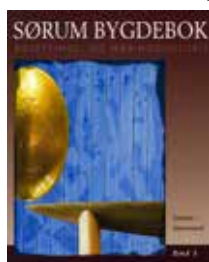
Simarud, Neslerud, Fosserud, Tokerud, Skullerud, Borgen, Imshaug og Blakersund

Bind 2 - Midtbygda

SUDREIM - ÆTT OG GODS
FRA BLAKERSUND TIL BERG:
Blakersund, Imshaug, Val, Berg
VALSGRENDA OG VALSFELTET
GRENDA RUNDT SØRUM KIRKE:
Sørum prestegård, Ålgård, Smedsrud, Sørum
GARDENE LANGS GLOMMA:
Bingen lenser, Bingen, Solberg, Hammeren
LISGARDA: Bæregg, Sørli, Merli, Nordli

Bind 3 - Sanden, Sørumsand

SANDEN: Sennerud, Østby, Lystad, Vestby
BINGEN LENSER
SØRUMSAND: Bosetting og folketall, næringsliv
VEGLANGS PÅ SØRUMSAND: Sørumsandvegen, Fyn, Kuskerud - kommunesletta, Vestby- villabebyggelsen, Sennerud/Østby - villabebyggelsen

Bind 4 - Vesterskaun, Sørøstre del av Frogner

GRENDA LANGS ASAKVEGEN:
Asak, Mjønerud, Tangerud, Presterud, Refsum, Sagen, Sulerud, Haskollrud
ARTEID-GRENDA: Arteid
GRENDA VILBERG - ULVERUD:
Øvre Vilberg, Nedre Vilberg, Ulverud, Holtet, Jenshus m.fl., Vilbergeie
GRENDENE LANGS HALDENVEGEN:
Sørvald, Hønsi, Lunder, Størsrud,

Lundermoen tettsted, Yssi, Kamphus, Ause

Bind 5 - Frogner

FROGNER SOGN
FROGNER-GARDENE
FROGNER TETTSTED
GRENDA LANGS GAUTEIDVEGEN
Guttøya: Hval, Hvalsødegarden, Hol, Skroiver, Myrer, Oppsal, Leirud
FROGNER VEST FOR LEIRA:
Børke, Svennerud, Sorknes, Rud, Tettstedet
Fjellbo, Heksebergåsen, Vardefjellet,

Eisval, Semmerud, Hekseberg

GRENDA NORDØST I FROGNER:

Flogstad, Bjerke, Gran, Mo, Tangerud, Melvold, Lindeberg

Bind 6 - Søndre del av Blaker

FOSSUMGRENDA: Orderud, Fossum, Monsrud, Orderudfeltet
KVEVLI- OG MORKGRENDA:
Nebbenes, Kjevli, Jødal, Mork, Krokstad, Kamperud, Kville, Ånnerud
LANGS BLAKERVEGEN:
Skukstad, Mo, Kjølstad, Hogset, Armoen, Hogsetfeltet

Bind 7 - Nordre del av Blaker

FEITBYGDA:
Nitteberg, Eid, Svarstad, Huseby, Foss, Blaker sentrum
VIKJERRKROKEN:
Fjuk, Stagrim, Toreid og Mjøluku
RÅNÅSFOSS:
Sandnes, husa på Rånåsfoss
BLAKER - KIRKE, SOGN, KOMMUNE

Takk til våre sponsorer:

Økland

idé

Vi tar hånd om
ditt budskap og sørger
for at det blir sett!

X-Idé AS - Marcus Thranes vei 100, 1472 Fjellhamar - www.xide.no

Takk til våre sponsorer:

interoptik
Nordfonna

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonna@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 (18)

LOKAL STØTTESPILLER I OVER 100 ÅR

**Akershus
energi**

Inspirert av *framtida*

Sørums Begravelsesbyrå
Nilsen as Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no
Tlf: 63 82 88 80

TOTAL
UTESERVICE AS

tømmer - snøservice - utemiljø

BYGDESERVICE

T&B Hansen
Installasjon AS

**Aurskog
SPAREBANK**

**Velkommen til lokalbanken
for hele Romerike**

Telefon: 63 85 44 40
www.aurskog-sparebank.no

Aurskog, Bjørkelangen, Jessheim, Sørumsand, Årnes

Ta vare på bilen din
**- VASK
BILEN
HOS OSS!**
Velkommen!

CIRCLE K SØRUM
TLF 63 86 80 50

Moro med ski og vinterlek i forrige århundre

av Anne-Marie Lund

Det er ikke så mye dokumentasjon fra 1920-tallet som forteller hva barn og unge holdt på med i fritida. Vi husker litt om hva eldre har fortalt, men har ikke mange skriftlige kilder og bilder. Heldigvis ligger det to gamle stilbøker hjemme hos meg. De har tilhørt min tante Gudrun.

Hun vokste opp på Kvevli, på gården der jeg bor nå, og gikk på Mork skole fra 1919 til 1926. I stilbøkene har hun skrevet om lek på vinterstid hjemme, og om en skoleskitur til Varsjøen. Den første teksten er datert 1924, den om skituren er fra 1925. Da jeg leste om skituren, lurte jeg først på om dette virkelig kunne være opplevd av henne selv. Hun var nemlig født med en hofteskade som gjorde at hun haltet veldig når hun gikk, så hvordan greide hun å gå så langt på ski? Det er 3,5 km herfra til Mork skole, og kanskje like langt, og nokså ulendt, derfra til Varsjøen.

Så kom jeg på noe hun hadde snakket om: Hun pleide å glede seg sånn til vinteren da hun var barn, for da kunne hun gå på ski! Da var hun omtrent som de andre, og kjente det som å kunne fly, så fri!

Etter hvert som hun vokste, fikk hun store smerter i hofta. Hun ble operert og ble veldig stiv etter det. Skiturer ble det slutt på, og det var et stort savn. Hun påpekte stadig at jeg var heldig som kunne gå på ski og kjøre ned bratte bakker - jeg ble nesten lei av å høre det. Men da jeg ble eldre, skjønte jeg godt hvor sårt det var for henne ikke å kunne gjøre det hun hadde likt så godt.

Derfor velger jeg å tro at hun i hvert fall hadde noen fine barndomsvintre, da hun fikk oppleve å være med på moroa!

Stil. Vintermoro. (1924)

Nå om dagene har det vært fin is. Vi har vært nede på elva og gått på skøyter, og det synes je er svært moro. Om lørdagen var det noen som lagde ei lire på Bogen, der elva svinger. Der akte og lekte vi hele søndagen. Mandagen fant vi ei litt lenger raie, sette den på lira og bant to sparkstøttinger på den. Da akte vi to og to, og de andre drog så snøen spruta! Så var det en gang som to skulde ake. Da vi andre drog, så begynte den inste sparken å gli mer og mer utover til den ytterste. Endelig til slutt glei den helt bortpå den ytterste sparken,

dytta den av og glei av seg sjøl! Men ingen slog sig, og vi lo svært.

Å gå på ski synes jeg også er morsomt, men det har det ikke vært noe av i vinter, for det har jo næsten ikke vært snø. I fjor var det nokså mye snø, og da gikk vi mere på ski og mindre på skøyter, men i år er det motsatt. Jeg liker best å gå på ski. I fjor så laga vi hopp. Imellom når vi stod i det, stupte vi så lange vi var og akte på skiene et langt stykke. Nesten opp bakken på andre siden! Vi laga hopp i Kjelderlia bak fjøset også. I det hoppet akte vi på kjelke, og vi hoppa mange meter. Da je hadde satt mig på kjelken, spurte Josef om han skulle dytte mig av sted, og det fikk han lov til. Da gikk kjelken så fælt at jeg hoppa fire meter. Jeg syns det er mest moro om vinteren.

Stil. På skitur. (1925)

Mork og Fossum skoler skulde ha skitur, og det ble bestemt at vi skulde treffes ved Klova-hytta ved Varsjøen. Da var det omtrent like langt å gå for begge skolene. Vi fra Mork skole møttes der kl. 9. Mange av oss fra Kvevli gikk i følge til skolen. Da vi nådde frem, var en del alt kommet. Mens vi ventet på de andre, lekte vi litt for at tiden skulde gå fortere. Vi var alle forventningsfulde og ventet bare på å komme av gårde.

Da alle var kommet, gikk vi inn i skolestuen og sang «Mot i brystet». Så stormet vi ut. Når alle hadde fått på sig skiene, stilte vi op til skimarsj. Andenklasses jenter gikk først, så vi jentene fra tredje klassen, etter oss kom guttene fra annen klasse og til slutt tredje klassens guttene. Med de voksne i spissen drog vi avgårde, alt i alt noen og tredivestykker. Bortover tok vi veien over høydene. Det gikk lystig opover og nedover bratte bakker. Mange datt, en her og en der. Ofte blev det store klynger, fordi en datt og flere kom efter i susende fart. Da måtte de selvfølgelig legge seg. Det var svært moro! Skogen gjenlød av latter og muntert snakk.

Da vi hadde gått lenge, begynte det å lysne

fremme i skogen, og vi gikk forbi Krogstad og over dammen til Baksetra. Derfra gikk vi tømmerveien til Klova-hytta. Helt til da hadde vi ikke møtt noen, men nå da vi var kommet på tømmerveien, møtte vi den ene kjøeren efter den andre. Så kom vi endelig ned til Varsjøen, og her gjorde vi holdt. Og nå så vi Fossum skole som kom i rad og rekke ned veien ved siden av Klova-hytta. Så gikk vi opp til hytta, tok av oss skiene og gikk inn. Der blev det svært hyggelig. Særlig når det blev varme på peisen! Mens vi ventet på kaffen, stod en del av oss og varmet sig og tørket klærne vore. Vi var blitt våte, for det snedde litt, og vi hadde ligget mye i sneen. Da kaffen var kokt, fikk først jentene og siden guttene, og alle syntes det smakte deilig å få mat. Mange av oss hadde med melkeflaske, men jeg hadde ikke i så mye melk, for det var godt å drikke noe varmt.

Vi skulde ha et lite hopprenn når alle hadde spist. Det begynte med de største guttene. Noen datt, men de fleste stod fint, og det lengste hoppet var på 13 meter. Jentene stod også, men i et mindre hopp.

Da skirennet var over, var det mer kaffe å få for de som vilde. Noen gutter var ute og hoppet mer, og dermed var det en av guttene fra Mork som datt så fælt at han brakk en ski! Og det var hans bror sine ski. Det var veldig trist, men han fikk kjøre med et tømmerlass hjem. Og alt hadde gått bra, bare at ikke hans bror blev sint!

Vi andre fikk på oss skiene, og vi fra Mork stilte op til skimarsj nede på sjøen. Da vi skiltes, ropte vi HURRA. Hjemover gikk vi veien hele tiden, om Vest-Mork og ned til skolen. Der ropte vi Hurra igjen, så skiltes vi og alle syntes det hadde vært en morsom skitur. Da vi kom hjem, var det nesten mørkt, og vi var så trette og slitne at vi bare spiste kveldsverd og gikk rett i seng.

(Tekstene fra stilbøkene er skrevet av slik de står.)

FORKLARINGER:

Lire: Når det var is på dammer og elver, lagde barna her i området ofte lirer. De slo en staur eller stolpe ned i isen, og satte på ei styrestang, her kalt raie. Så akte de rundt etter tur, mens noen dro i styrestanga. Da ble det som en slags karusell. De brukte skøyter eller sparkstøttinger til å ake med. Noen satte skøyter på plankebitar, og satt på plankene. Da ble det kalt «skeisebil». Denne forklaringen kommer fra to informanter, en født i 1922, en i 1926. De fortalte at så fort det ble is et sted, så ble det lagd lirer.

Hvis noen av leserne husker slike innretninger, vil vi gjerne høre fra dere.

Klova-hytta: Ved Varsjøen på Blakersida, ikke så langt fra der Kompvegen går nå, lå det en husmannsplass kalt Klova eller Klova. Den lå først under Mork, seinere under Fossum. Etter at den ble fraflyttet sist på 1800-tallet, ble huset brukt som hvilehytte for skogsarbeiderne. Den ble også lånt av andre, og var noen år et populært turmål for skoler, lag og foreninger til den ble revet og tomta solgt som fritidseiendom.

Andre og tredje klasse betydde noe annet enn det gjør nå. Mork skole var fädelt, dvs. at det var bare tre «klasser». 1. 2. og 3. skoleår var første klasse, 4. og 5. var andre klasse, 6. og 7. var tredje klasse. Det var altså bare elever fra ti år og oppover som var med på skituren det fortelles om her.

Skirenn på Mork. Foto utlånt av Elin Mørk.

Ole Mørk er nummer to fra høyre. Foto utlånt av Elin Mørk.

Mor og datter, Ester og Synnøve Mørk, i hjemmestrikka kofter og luer. Foto utlånt av Elin Mørk.

Skiglede på Mork i gamle dager

Av Elin Mørk

Gleden ved å gå på ski har jeg hatt med meg hele livet, og kanskje ligger det i genene? Faren min, Ole Mørk, var en ganske god skiløper på kretsplan på 20- og 30-tallet. Det fins det bevis på, nemlig mange pokaler og diplomer!

Han vokste opp på garden Mørk Vestre i Blaker. Da han gikk på Skansen i 1928-29, gikk han på ski hver gang han skulle til og fra skolen vinterstid. Det samme gjorde han da han gikk på Hvam Landbruksskole i Nes i 1930-31. Det blei jo litt trening av det!

Han fortalte at når de skulle delta i skirenn i nabobygdene, gikk de på ski dit rennet ble arrangert. Så var det å ta skiene fatt og gå hjem igjen etterpå.

Da krigen kom i 1940, ble det vel også for han en utsettelse på skikonkurransene. Men interessen for å gå på ski var der hele tida, og etter hvert som vi ungene kom, ble ski og vinteraktiviteter en stor del av oppveksten vår.

Jeg kan huske et skirenn som ble arrangert hjemme hos oss på Vest Mork. Jeg vil tippe at det var rundt 1950, og da var jeg fem år. Faren min gikk opp løypa på forhånd, så alt var klart til deltakerne kom. Jeg husker ikke så mye fra sjølve rennet, men det som skjedde etterpå gjorde inntrykk. Da samlet alle seg i smia og snekkerverkstedet og fikk servert varm mjølk. Sjøl likte jeg ikke varm mjølk og kunne ikke forstå at det gikk an å drikke det. Men det var nok datidas energidrikk! Dampen etter svetten fra løperne var intens, det var ingen dusj å få den gangen. Dessuten skulle jo deltakerne gå hjem igjen, og ble sikkert svette og varme en gang til før de kom hjem.

Det var mye som var annerledes den gang enn nå. Jeg har et par ski etter faren min, og de veier 4,2 kg. I tillegg kom beksømsstøvlene som sikkert veide mer enn 1 kg til sammen. De skiene jeg bruker i dag, veier 1,2 kg.

Men skigleden var den samme, og de hadde noe som vi ofte mangler: De hadde alltid snø om vinteren!

Avgang fra New York med MS Sagafjord. Foto: Ex. Mørk

Amerikaminner fra 60-tallet

Av Elin Mørk

Vinteren 1963 – 64 gikk jeg på idrettslinja på Romerike folkehøgskole på Jessheim. Alle som gikk på den skolen i 1950, -60 og -70 åra vil helt sikkert gjenkjenne navnet Bjørg Røer. Hun var en myndig og dyktig gymlærer, og Bjørg og jeg kom godt overens med hverandre. Etter at skoleåret var slutt gikk det ett år hvor jeg ikke helt visste hva jeg ville, så mens mine medelever fra barneskole gjorde ferdig sin eksamen artium, jobbet jeg litt her og der for å finne ut hva jeg ville.

Høsten 1965 begynte jeg på Den interkommunale høyere almenskole (seinere Lillestrøm gymnas) i Lillestrøm. Jeg var nok ikke så veldig interessert i skolearbeid, men var bestemt på å fullføre skolegangen. Helt til Bjørg Røer kom på banen igjen. Høsten 1966 ringte Bjørg hjem til meg og lurte på om jeg kunne tenke meg å dra til USA. Bjørg hadde ei søster i Oslo som dreiv en blomsterbutikk, og en dag kom det en dame inn i butikken og spurte om ikke hun kunne spørre sin søster Bjørg om hun kjente til noen som kunne jobbe som gymlærer på en privatskole i staten Maine i USA. Valget fra Bjørg falt på meg. For meg var det klart spennende å få reise til Amerika, men mine foreldre var slettes ikke begeistret. I 1924 dro min tante, pappas søster, nettopp til Amerika og skulle være borte et halvt år. Slik gikk det sjølsagt ikke. Det ble giftemål og familie, og sjøl om hun kom

på besøk fra tid til annen, var det i USA hun bodde. Dette satt nok i bakhodet på mine foreldre, så jeg kan godt skjønne at de ikke var begeistret. Men de satte seg ikke imot at jeg dro, så det skal de ha takk for.

Men det var ikke bare å kjøpe billett og sette seg på et fly. Jeg måtte ha arbeidstillatelse, visum og den gangen måtte du faktisk ha ei legeattest på at du ikke hadde noen kjønnsjukdommer. Det blei mange turer til Den amerikanske ambassade i Oslo før alle papirer var i orden, men endelig var alt i orden. Fredag 27. januar 1967 satte jeg meg på flyet til London hvor jeg overnattet på Hotel Ariel. Den gangen gikk det nemlig ikke direktefly til Boston som jeg skulle til. Mine engelskkunnskaper var ikke all verden, så jeg husker at jeg turte ikke å forlate rommet mitt for å spise om kvelden. Jeg ble vekket neste morgen så da fikk jeg meg i alle fall frokost

før jeg ble kjørt i drosje til avgangshallen. Vel ombord var det den gang både lunch og middag før vi kom fram, så jeg behøvde ikke å være sulten noe mer. Jeg hadde med meg langrennskiene mine innpakket i gråpapir, så da jeg kom for å hente bagasjen min, lurte tolleren på hva det var. På mitt gebrokne engelsk måtte jeg prøve å forklare han hva det var. Han var jo bare vant med slalåmski, og de er jo mye tyngre. Men jeg kom meg igjennom, og ute i ankomsthallen stod min tante Ingrid som hadde reist 6 timer med buss fra New York for å ta i mot meg. Vi fikk kanskje et kvarter sammen, for i samme hallen stod det også ei drosje som var kommet fra skolen jeg skulle jobbe på, og vi hadde 3 timers kjøring foran oss. Så tante Ingrid måtte sette seg på bussen tilbake til New York og kom ikke hjem før langt på kveld.

Vel framme på Oak Grove school som

Fra kaia i New York før avreise. Foto utlånt av Elin Mørk

Fra Camp Wohelo 1968. Foto utlånt av Elin Mørk.

Om bord på MS Sagafjord: fra venstre Elin Mørk, fetter Axel Heyman og tante Ingrid Heyman f. Mørk.
Foto utlånt av Elin Mørk

skolen het, ble jeg tatt i mot en ei eldre dame som var rektor på skolen, Mrs. Owen. Dette var en internatskole så alle elevene bodde på skolen. Det var jenter i alderen 14 – 19 år. Jeg skjønte fort at det var stor spenning mellom jentene og lærerne som alle var eldre pensjonerte lærere. Jeg kom nok inn som et ungt, friskt innslag og fikk raskt god kontakt med elevene. Men jeg skjønte også tidlig at oppholdet her på skolen ikke ville bli lenger enn ut skoleåret, noe det heller ikke blei.

Før jeg dro fra Norge hadde jeg fått høre om at i Amerika var det mange sommerleirer for unger i forskjellige aldre. En av elevene på skolen hadde vært i en slik sommerleir og ga meg en adresse. Jeg søkte og fikk jobb, så 24. juni 1967 kom jeg til The Luther Gulick Camps som også ligger i staten Maine på nord -østkysten av USA. For meg blei det en helt ny verden. For det første traff jeg folk på min egen alder, og dette var en helt ny opplevelse for meg. Vi bodde i enkle hus sammen med ungene, vi hadde ikke varmt vann, men vi hadde en nydelig sjø, Sebago Lake, som vi kunne bade og svømme i hele sommeren. Det blei en fantastisk sommer som har hatt mye å si for meg fram til i dag.

Før Camp hadde jeg bestemt meg for å reise hjem om høsten. Jeg hadde til og med skrevet hjem og sagt at jeg kom

hjem. Jeg vil tippe at da mine foreldre fikk brevet mitt om at jeg hadde ombestemt meg, ble de nok skuffet. Men jeg fikk et tilbud om å komme til Baltimore og å dele en leilighet med en av instuktørene fra camp, Jane, og det kunne jeg ikke si nei til. Baltimore ligger mellom New York og Washington D.C, og var allerede da en storby. Etter et besøk hos tante Ingrid dro jeg til Baltimore uten jobb, men med litt penger. Litt flaks skal man jo ha i livet, så det tok ikke lang tid før jeg fikk jobb hos en kar fra Tyskland som leide ut gym lærere til forskjellige religiøse skoler rundt Baltimore. Jeg fikk jobb på St. Marys school, en katolsk skole med nonner som lærere. For en overgang. Jeg hadde vel knapt sett ei nonne i hele mitt liv, og drakta de hadde på seg gjorde at du så bare hender og ansikt. Men hyggelige var de, og jeg som gym lærer kunne i alle fall ha på meg riktig arbeidstøy. Det blei et flott år. Siggie, min arbeidsgiver, hadde også lærere fra Tyskland, og vi hadde mye moro sammen.

I desember 1967 dro jeg hjem til jul. Det var utrolig hyggelig. Da blei det gjensyn med både familie og venner, og ikke minst romjulsfester. Det som jeg dog syns var helt forferdelig, var at den første dagen hjemme klarte jeg ikke å omstille meg fra engelsk til norsk. Siden mine foreldre ikke kunne engelsk

var det helt håpløst, men dagen etter gikk det bedre. Det var kaldt og mye snø i motsetning til i Baltimore hvor det sjelden eller aldri falt snø. Den ene gangen det falt snø ble skolen stengt, og foreldrene blei bedt om å komme og hente ungene sine. Da jeg dro tilbake til Amerika på nyåret visste jeg at jeg kom til å komme hjem til høsten, noe som også skjedde. Men før høsten kom, jobbet jeg skoleåret ut på St. Marys for så å dra tilbake til The Luther Gulick camp i juni. Det ble nok en fin sommer.

Våren 1968 var ei urolig tid i Amerika. I april ble Martin Luther King drept, og det avstedkom voldsomme opptøyer over hele landet. Dagen da opptøyene startet var en vanlig skoledag, men før halve dagen var gått, kom rektor inn i gymsalen og sa at all undervisning må avbrytes umiddelbart, og både lærere og elever må komme seg hjem. Dette var en fredag, og hele helga var det portforbud i Baltimore. Det betydde at vi fikk ikke lov til å gå ut etter klokka 3 om ettermiddagen til klokka 11 neste morgen. Det var ikke noe hyggelig. De eneste vi så i gatene var militære, og ikke langt fra der jeg bodde ble en farget mann drept. 2 måneder seinere, i juni, ble Robert F. Kennedy drept. 5 år før ble hans bror president John F. Kennedy drept, så det sier seg sjøl at amerikanerne var sjokkerte. Men det

roet seg etter hvert, og vi fikk en mer eller mindre normal sommer.

Som sikkert mange av dere kjenner til, så var det noe på den tida som het Den norske Amerikalinje. Det var båter som Oslofjord, Bergensfjord og Stavangerfjord. Båter som fraktet nordmenn til Amerika, men også fra Amerika til Norge. Min tante reiste med Amerikabåt hver gang hun og mine fettere kom på besøk. Da var det stor ståhei på brygga. Ved båtripa sto de som dro, og på kaia sto de som blei igjen. Fra de som sto på båten blei det kastet ned fargebånd som vel skulle symbolisere vennskap. Da jeg dro hjem høsten 1968, tok jeg Amerika-båten. Den het Sagafjord og var den nyeste båten til Amerikalinjen, så det var stas å reise med den. Den hadde plass til 800 passasjerer. Da vi kom ombord, fikk vi tildelt lugar med egen lugarpike. Vi var 3 som delte lugar, og det var jo en liten form for luksus å slippe å rydde hver morgen. Med så mye folk var det 2 bordsetninger, og

det blei ikke spart på noe. Særlig gjaldt det middagen. Sjøl om det var igjen mye mat fra første bordsetning var alt nytt ved neste. Ikke rart vi hadde måker etter båten hele veien. Turen tok 11 dager, og noen av de dagene var mer heftige enn andre. Vi fikk nemlig storm midt mellom Amerika og Danmark. Da var vi ikke høye i hatten, men jeg klarte meg bra. Fikk beskjed av nevnte lugarpike om å gå på dekk i frisk luft, og med ullteppe rundt meg hverken frøys jeg eller blei sjuk, så det gikk bra. Etter 11 dager nådde vi København. Der kunne vi gå på land, og det må jeg si var en spesiell opplevelse. Etter å ha vært ombord så lenge, gikk vi som fulle sjøfolk da vi skulle bevege oss på land. Så det blei ikke så lange spaserturen. Fra København var vi innom Kristiansand før vi nådde Oslo. Der var det stor mottakelse, mye folk og stor gjensynsglede. Allerede på den tida begynte flyene å ta stadig større andel av markedet for passasjertransport over Atlanteren, og Amerikalinjens passasjerbelegg minket år for år.

Sagafjord ble etter hvert en cruisebåt, og gikk i fart til 2010.

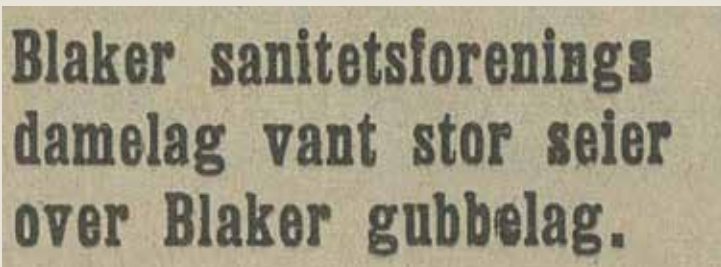
Noen dager etter at jeg kom hjem var jeg på plass på Oslo kommunale kveldsrealskole og gymnas og tok artium i 1970.

Jeg har vært tilbake til Amerika mange ganger etter dette. Bl.a. jobbet jeg i The Luther Gulick camps 7 somre på rad, og jeg har fortsatt meget god kontakt med mange jeg jobbet sammen med i camp i denne perioden. Vi har hatt vandreturer i Wales, England, Tsjekkia, Østerrike, Sveits og ikke minst i Norge. Nå som verden er digital kan vi ringe, sende e-poster til hverandre, og også bruke Facebook for de som er der. Jeg har mange gode minner fra alle mine opphold i Amerika, men å bo der permanent kunne jeg ikke tenke meg. For vi har det mye bedre her. Men jeg er glad for at jeg fikk, og tok, muligheten da den bød seg.

FRA ARKIVET

Av Randi Fjørstad

Når vi rydder i gamle papirer i historielagets hus, dukker det opp både interessante saker, og små morsomme historier som denne lille notisen som sto i Indre Akershus Blad i 1939:

«Blaker Sanitetsforenings damelag vant stor seier over Blaker gubbelag.

Under Olsokfesten på Blaker idrettsplass lørdag kveld spilltes en fotballkamp mellom sanitetsforeningens ungdomsavdelings damelag og gubbelaget. Først på banen kom damelaget i sine maleriske drakter som vakte stor jubel blandt publikum. Så kom gubbelaget og kampen kunde begynne.

Damene gikk straks til angrep og skaffet forsvaret til gubbene stadig bry. Særlig målmannen hadde det hett, han reddet ofte i siste liten, men to ganger før halvtid måtte han kapitulere for damenes hårde skudd. Gubbenes løperekke blev gang på gang tilbakevist av damenes solide backpar. Stillingen ved pause 2-0 til damene.

Gubbelaget hadde i første omgang spilt med bare 10 mann, i annen omgang kom de på banen fulltallige og hadde nok

håpet å ta igjen noe av det tapte, men nei. Damene forfulgte suksessen fra første omgang, de benyttet alle triks og knep og brakte ledelsen op til 4 - 0. Det så ganske mørkt ut for gubbelaget, men de gikk på med innbitt energi og det lykkedes dem å score trøstemålet få min. før slutt. Endelig resultat 4 - 1 i damelagets favor.

Straks dommeren hadde blåst av stillet lagene opp og gikk en runde på banen – gemytlig etter kampens hete, mens musikken spilte en feiende marsj. O.-d.»

Denne kampen har blitt beskrevet av Anne-Marie Lund i et tidligere nummer av Sørumspeilet (nr. 3-2016) og der opplyses følgende: «En av damene som deltok, forteller at gjennomsnittsalderen deres var ca. 16 år, mens «gubbene» nok var adskillig eldre. Jentene hadde hjemmesydd drakter, blått skjørt og hvit bluse med broderier i rødt og blått. De følte seg veldig fine, og kanskje var det denne selvtilliten som gjorde at de vant overlegent over gubbelaget».

Damen som deltok i kampen, og som fortalte dette til Anne-Marie, var hennes kusine Marit Haagenrud. Hvis Marit hadde levd i dag, ville hun fylt 100 år i år.

Nye tider for Blaker Skanse

– skal bli et regionalt, nasjonalt og internasjonalt kultursenter!

Av Rita Nyborg

Det var tydelig fornøyde ansatte ved Kultur og frivillighet som presenterte planene for Blaker Skanse for 10 frivillige og representanter for de som har sitt virke på Blaker Skanse i dag, på Teamsmøtet 19. januar i år. Kultursjef Anne-Berit Hovind fortalte at rapporten fra Dinamo var blitt godt mottatt i politikken. Med den har vi nå et felles grunnlag, og etter budsjettbehandlingen i høst har vi fått midler til flere tiltak.

Rapporten fra Dinamo konkluderte med 3 ulike scenarier:

- 1) Som i dag - ingen endringer. Eneste investering er vedlikehold av det som er.
- 2) Medium investeringsnivå - innebærer satsing på spisested med lokalmat, historie, kunst og kultur.
- 3) Høyt investeringsnivå - utvidelse av utleiemuligheter, forestillinger og konferanser og arealer.

Kommunestyret valgte scenario 2 + med elementer fra det mest omfattende forslaget nr. 3.

Dette ble fulgt opp med bevilgninger, totalt 4 millioner til Blaker Skanse, og 500 000 til et støttefond for lag og foreninger som lider pga kommunesammenslåingen.

Av de 4 millionene er 1 avsatt til en koordinatorstilling/kulturutvikler.

Dette er virkelig godt nytt for Blaker! Vi har utallige ganger fått fagre løfter, men uten gjennomføringskraft pga manglende bevilgninger.

Blaker Skanse skal endelig bli det besøksstedet vi alltid har tenkt det må

bli; både lokalt, regionalt og nasjonalt – kanskje til og med internasjonalt!

Adkomsten skal fortrinnsvis skje med buss og tog; dette skal være bærekraftig destinasjonsutvikling.

Hvordan lykkes man så med det? Jo, ved å foredle et unikt destinasjonskonsept som bygger på bærekraft, inkludering og kvalitet. Det blir viktig med godt samarbeid med dagens brukere. Likeledes skal bygningsvern og gjenbruk av eldre bygninger prioriteres. Noe skal rehabiliteres og det kan bli aktuelt med nye funksjonelle bygg utenfor festningsområdet for samlokalisering av kunst og kulturaktiviteter.

Privat næringsvirksomhet må med – spesielt mat- og drikkeprodusenter basert på lokale mattradisjoner. Det skal skapes koblinger langs Glomma og til Tømmerruta. Glomma er selve bindeleddet med Bingen og Fetsund lenser.

Det skal utarbeides partnerskapsavtaler med fylkeskommuner og næringsliv innenfor kulturarv, lokalmat, kunst og kultur.

Målet skal være å forsterke særpreget.

Dette skal gjøres ved hjelp av 3 destinasjonspilarer: Historisk arena, Lokalmatarena og Kunstarena. Kunstarenaen skal ha fokus på opprinnelse og tradisjon og samarbeide med Oslo Met.

Konseptmålgruppene er kunstinteressenten, familien og historikeren.

Samarbeidspartnere blir kunstnerne, mat- og drikkeprodusenter og ikke minst de frivillige.

Det vil bli lagt spesielt vekt på markedsføring; informasjon og opplysning, spesielt digital markedsføring. Kanskje med en egen Skansevenn-app.

Mange lurer på om det blir mulig å leie selskapslokaler på samme måte som i dag, om det blir konserter som før og hva med julemarkedet og andre arrangementer?

Svaret er vel at kommunen fremdeles er i prosess om hvordan Skansen skal drives videre, så vi får bare nok en gang smøre oss med en god porsjon tålmodighet.

I mellomtida har undertegnede kontrakt ut september, så det er bare å ta kontakt!

Stogrim Nordre slik det var på Marte Maries tid. Hjalmar Stogrim fikk bygd nye uthus i 1934.

Marte Maries bønnebok

Av Anne-Marie Lund

Denne teksten er for det første en hyllest til dem som tar vare på gamle ting. Dernest en takk til dem som lager bygdebøker, slik at vi kan danne oss et bilde av tilværelsen for dem som levde her før oss.

I høst fikk vi tilsendt en gammel bønnebok fra Inger Kirsten Stogrim. Hun er fra Blaker, men bor nå i Skjåk. Bønneboka har tilhørt hennes tippoldemor, og Inger Kirsten har tatt vare på den i alle år. Hun har latt en ekspert på antikviteter se på den og fikk vite at den har ingen verdi i seg selv, for det finnes mange slike rundt omkring som er i bedre forfatning enn denne. Men det ble sagt at den kunne ha en viss lokalhistorisk verdi dersom hun visste hvem som hadde eid den.

Forskjellen mellom papir og klenodium

Dermed havnet boka hos Blaker og Sørum Historielag, og vi lover å ta godt vare på den på Nordli. For boka var pakket inn i et grå-papir, og utenpå har Inger Kirstens farfar skrevet: Bønnebok efter Marte Marie Olsdatter Stogrim. f. på Store Kjølstad 1811.

Uten disse opplysningene hadde boka bare vært gammelt papir, og Hjalmar Stogrim (1888-1952) visste nok det. Boka er slitt, den mangler permer og mange sider. Derfor vet vi ikke år for utgivelse, hvem som har gitt den ut og trykt den. Men takket være Hjalmar Stogrim, vet vi hvem som eide den! Han var interessert i lokalhistorie. I sin tid var han medlem av bygdeboknemda for Aurskog og Blaker, men fikk dessverre ikke oppleve å se de ferdige bøkene. De kom ut først på 1960-tallet. Nå i 2022 har vi to bygdebokverk om Blaker, og bare ved hjelp av disse bøkene kan vi finne ut mye om Marte Marie og tida hun levde i.

Bønnebøker på 1800-tallet

Når og hvordan Marte Marie fikk bønneboka, vet vi ikke. Men vi vet at utpå 1800-tallet ble det billigere å trykke bøker, og etter at skoleloven kom i 1739, ble det flere som lærte å lese. Bibler og andre religiøse skrifter ble trykt i store opplag og sendt ut på markedet. Ofte var det omreisende bokselgere som brakte slikt ut på bygdene. De få bøkene folk hadde, var vanligvis bøker med religiøst innhold. Kristendom var det viktigste, og lenge det eneste, faget i skolen. Troen på Gud var selvsagt for de fleste, og bønn var en del av dagliglivet.

I alle religioner der det finnes en skriftkultur, har det vært bønnebøker. I katolsk tid inneholdt kristne bønnebøker bønner

til Jomfru Maria og andre helgener. Dessuten var det tidebønner - bønner for hver ukedag, morgen, middag og aften. Etter reformasjonen ble helgenbønnene borte, men fremdeles var det tidebønner. Dessuten var det bønner til bruk i vanskelige livssituasjoner. Denne bønneboka inneholder for eksempel «En bøn udi Krigsnød», «En bøn om Taalmodighed udi bedrøvelse», «Tak-offer for befrielse for Sorrig og Nød» og «Taksigelse naar Pest og andre store Syger opholder».

*Marte Marie Olsdatter Stogrim
f. 1811 på Store Kjølstad*

Levekår på Marte Maries tid

At bønneboka inneholdt en spesiell takkebønn når epidemier tok slutt, er ikke så art. Vi som lever nå i 2022, kan til en viss grad forstå det, for vi har faktisk alle opplevd hvor utrygt det blir når farlig, smittsom sykdom truer. Men den gang var det verre. Folk var makteløse, medisin og legehjelp var sjelden tilgjengelig. Det var så å si umulig å opprettholde smittevern og god hygiene slik forholdene var. Epidemier av dysenteri og difteri var det ganske ofte på 1800-tallet. Smitten kom, for over alt og alle, noen ble spart, noen bukket under. Det som i dag regnes som ufarlig, som forkjølelse og magesyke, kunne også være fatalt, fordi mange var feil- og underernært. Barn og eldre var særlig utsatt.

Etter år med dårlige avlinger økte dødeligheten, og det var flere perioder med uår på 1800-tallet, også her i bygda. Alt det vi forbinder med sunt kosthold, særlig for barn som vokser, var ikke til å tenke på når kulde, tørke og flom hadde ødelagt grøden som både folk og fe skulle leve av. Uår rammet de fattigste hardest, men heller ikke folk på store gårder ble spart.

Den første og største helsereformen i Norge brakte bud om bedre tider, og den kom året før Marte Marie ble født, i 1810. Da var

koppevaksinen utviklet, og tvangs-
vaksinasjon ble innført. I Blaker, som de
fleste andre steder, var det skoleholderen
som satte vaksinen.

Senere kunne det dukke opp enkelttilfeller
av kopper, men ingen epidemier her i
Norge.

Marte Maries livsløp

Hun vokste opp i gode kår, for faren Ole
Hansen Kjølstad var blant dem i Blaker som
ble lignet for høyest sølvskatt i 1816. Sytten
år gammel ble hun gift med Ole Rømersen
(1798-1835), til en nabogard, Veststun
Skukstad. Samme år fikk hun en sønn,
Kristian. I 1831 fikk hun datteren Anne
Rebekka. Året etter dør den 4 år gamle
Kristian. Men hun får en datter til, Karen
Oline, i 1833. To år etter dør ektemannen. I
1839 mister hun Anne Rebekka, og Karen
Oline i 1840. Nå er hun enke uten barn, helt
alene.

I 1845 gifter hun seg på nytt med Jakob
Olsen Monsrud (1783-1848). Han er bonde
på Nordre Stagrim, fordi han var enkemann
etter Johanne Hansdatter, som hadde skjøte
på gården. Han er også barnløs. De får en
datter, Anne Johanne, men hun dør som
to-åring i 1848, samme år som faren. Igjen
er Marte Marie alene.

Året etter gifter hun seg for tredje gang
med Jakob Andersen Toreid (1820-1867).
Nå er hun snart 40 år, men får barn i
dette ekteskapet også. Først kom Maren
Johanne i 1850, og denne jenta lever opp.
Som voksen giftet hun seg og emigrerte
til USA, som mange andre på den tida. I
1853 kommer en gutt, Anders, men han
dør som spedbarn. I 1856 blir den yngste
datteren, Anne-Margrete, født. Det blir hun
som overtar garden i 1874. Hun gifter seg
året etter, og så får Marte Marie oppleve å
bli bestemor på sine eldre dager. Hun dør
om høsten i 1888, like etter at Hjalmar, den
neste brukeren av garden, var født. Men
han hadde også tre eldre søsken som sikkert
skapte liv på garden de siste åra Marte
Marie levde.

Hvordan var Marte Marie?

Når vi ser på livsløpet hennes, tenker vi
umiddelbart at hun møtte mye sorg og mot-
gang. Å miste det ene barnet etter det andre
måtte være en stor påkjenning. Hun kunne
trengte bønneboka til å finne trøst «udi Bed-
røvelser», og vi kan håpe hun gjorde det.
Hun gikk i hvert fall videre med livet sitt
etter disse slagene. Barnedødeligheten var
så høy den gangen at vi kan undres på om
de tenkte og følte annerledes om det enn vi
gjør nå? De kalte ofte barna for «gudslånet»,
og var kanskje mer forberedt på at slikt
kunne skje. Men at det var smertefullt for
en mor når barna hennes døde, er det ingen
tvil om.

Marte Marie må ha hatt god helse, for hun
oppnådde høy alder. Hun overlevde også

sju fødsler. Svangerskap og fødsler var ikke
til å spøke med. Selv om det oftest gikk bra,
var det mange kvinner som døde i barsel
på 1800-tallet. Årsaken var ofte infeksjoner
eller komplikasjoner som i dag ikke blir så
alvorlige fordi det fins medisinsk hjelp.

Driftig og modig bondekone

Under avsnittet om Stagrim i Bygdebok for
Aurskog og Blaker har forfatteren Eyvind
Lillevold skrevet flere linjer om Marte
Marie. Det var uvanlig at bøndernes koner
fikk så mye plass.

Her beskrives en selvstendig og ukuelig
kvinne. Hun overlevde alle sine tre ekte-
menn, og satt alene som eier av Stagrim i
mange år før datteren overtok. «I alle fall en
del av denne tiden var det hun som både i
navn og gagn rådde på Stagrim», står det.
Etter at mannen var død, betrodde hun
ingen andre å så ut kornet om våren – det
måtte hun gjøre selv. Hun var sterk og
kraftig, står det, lignet bror sin, Nils Olsen
Eid. Han var kjent for å være den sterkeste
mann i bygda. Det står: «Marte Marie var
en myndig og blodfull kvinne». Hun tok
godt vare på de to døtrene som fikk leve
opp, og nåde den som ikke behandlet dem
godt!

En gang da det var skole på nabogarden,
kom den yngste jenta gråtende hjem og
fortalte at læreren hadde gitt henne en
lusing. «Dermed visste ikke skoleholderen
ordet av det før Marte Stagrim stod i døren
- hun fylte hele døråpningen med den brede
skikkelsen sin, har en fortalt som var til
stede. Men hun stanset ikke i døren. Rett
til skolemesteren gikk hun, og der slo hun
i bordplaten så det gikk et støkk gjennom
dem som hørte det. Så la hun samtidig ned
et forbud som ikke var til å mistyde, mot å
legge hånd på noen av hennes barn. Og så
skred hun ut igjen – arg og verdig.»

Antakelig er det dattersønnen, Hjalmar,
som har fortalt dette til Lillevold. Minnene
om bestemora var nok levende lenge etter
at hun selv var borte, og Hjalmar hadde
dannet seg et bilde av henne. Han tok vare
på eiendelene hennes, pakket bønneboka
inn og skrev navnet hennes på papiret.
Dermed har også vi fått innblikk i livet til
Marte Marie, som trass i prøvelser bevarte
verdigheten og stod opp for sine når det
trengtes.

KILDER
arkivverket.no
nasjonalbiblioteket.no
Bygdebok for Aurskog og Blaker, bind 2
Sorum Bygdebok, bind 6 og 7

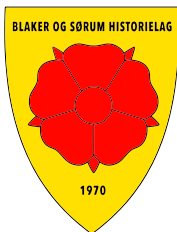
Sjælens tilflugt til Gud / udi Andægtige bønner for
Adskillige Stender / i Fristelse og Huus-Kaars /
Og Dernest i Almindelige Lande-Plager

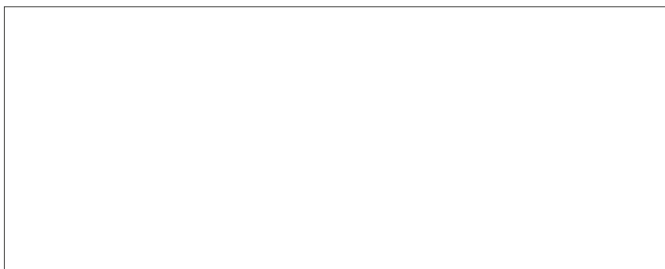
Side i bønneboken med «taksigelse naar Pest og andre
store Syger oppholder»

Side i bønneboken med «En bøn om taalmodighed i
Bedrøvelse»

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
POSTBOKS 82
1924 SØRUM

ISSN 1894-8154

Jakten på fortiden

Av Tom-Arne Ullersmo

Denne gang har jeg funnet frem en riktig godbit, en mynt fra ca. år 814-40 e.kr. Det er en karolingisk denar, laget av sølv, og myntherren er Ludvig den fromme. Myntherre er den personen eller myndigheten som står bak utgivelsen av en mynt, for eksempel kongen eller presidenten i et land. Navnet til myntherren vil vanligvis prege den ene siden av mynten.

Ludvik den fromme var den tredje sønnen til Karl den store, Han ble innsatt som konge i Aquitaine (tidligere historisk provins i det sør-vestlige Frankrike) i år 781 og etterfulgte senere faren som enehersker over frankerne i 814 etter å ha vært medregent i ett år.

I hele Norden er det funnet kun noen få eksemplarer av denne denarmynten som er preget med et kors på begge sider. Mitt funn ble gjort på Lunder gård i 2014 og er mitt eldste myntfunn. Dessverre er det bare en halv mynt. Jeg tar derfor med bilde av en hel mynt i tillegg, for å vise hvordan den ser ut.

Det karolingiske myntsystemet (også kalt den karolingiske myntordning) er et tredelt myntsystem. Det ble innført av Karl den store i slutten av det 8. århundre og på forskjellig vis anvendt i store deler av Europa i flere århundrer, i Storbritannia helt frem til 1971. Det besto av tre myntenheter med forskjellige navn på de forskjellige lands språk. Navnene svarte til de latinske betegnelsene libra (pund), solidus (skilling) og denarius (pfenning), hvor 1 libra = 20 solidi = 240 denari. Karl den store innførte ren sølvvaluta fordi gull måtte skaffes langveis ifra, mens sølvet kom fra sølvforekomster i Europa nord for Alpene. Det karolingiske pund veide ca. 408 gram.